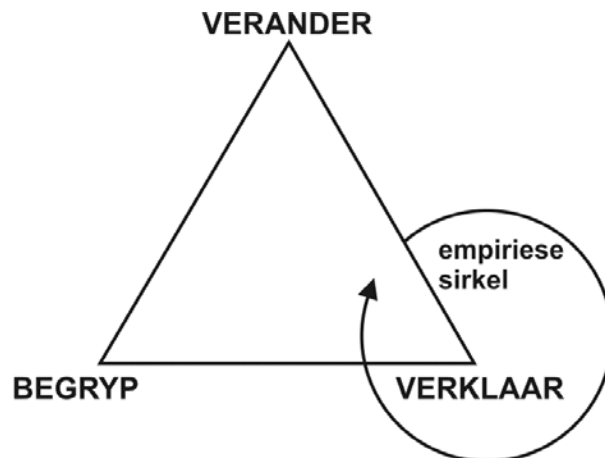

5. Empiriese Onderzoek.

Hierdie studie bereik nou die stadium van die empiriese ondersoek. Voordat dit aangepak word, moet eers teruggegryp word na die verantwoordings in hoofstuk 1 en die basiese vraag wat ten grondslag van die studie lê: *Wie* doen *wat*, ten opsigte van *wie*, *waar*, *wanneer*, *waarom* en *hoe* (Heitink 1993:154)? In die beantwoording van hierdie vraag is die doel van empiriese navorsing om die "wie" en "wat" met die "waar" en "wanneer" te verbind (Heitink 1993:212). In hoofstuk een is in navolging van Heitink aangetoon dat daar geen teorie sonder praktyk en geen praktyk sonder teorie is nie en dat die een nie belangriker is as die ander nie. Dit beteken dat die teorie altyd getoets moet word in die praktyk en praktyk moet altyd krities vanuit die teorie beskou word.

Die plek van die empiriese navorsing in die praktiese teologie word deur Heitink (1993:212) soos volg beskryf:

Heitink (1993:146) praat van 'n praxis 1 en 'n praxis 2. Onder praxis 1 word verstaan die bemiddeling van die Christelike geloof. Volgens Labuschagne en Eksteen (1994) beteken *bemiddel* om deur tussenkoms 'n ooreenkoms/versoening tot stand te probeer bring. Die evangelie is dus die tussenganger om versoening tussen mens en God te bewerk. Die vraag is dus na die wyse waarop die evangelie dit bewekstellig. Praxis 2 vorm die konteks van praxis 1 en dit is die modernistiese of postmodernistiese samelewing. Volgens Heitink se teorie gaan dit dan om die vraag hoe mens die Christelike geloof in die huidige samelewing bemiddel. Toegepas op die vraagstelling van hierdie studie is dit dan: **Hoe kan die kerkverband haar predikantekorps in vandag se wêreld versorg?**

Die doel van hierdie studie is om 'n nuwe praxis 2 te skep. Die teorie van hierdie nuwe praktyk is dat die kerkverband meer moet doen om haar predikantekorps

pastoraal te versorg en dat die pastor pastorum daarin 'n belangrike en selfs noodsaaklike instrument is. Hierdie teorie moet aan die praktyk getoets word en die praktyk moet vanuit die teorie gekritiseer word.

5.1 Werkswyse.

Die navorsing is deur middel van vraelyste gedoen. Twee vraelyste is gebruik (sien aanhangsels 1 en 2). Die eerste vraelys was gerig op die predikante in die kerk en die tweede op die leiergroep in die kerk. Die leiergroep is ook as kontrole groep gebruik. Daar was vrae in beide vraelyste wat dieselfde was om vergelykings te kan tref. Vrae moes volgens die 5 puntskaal beantwoord word.

Die teikengroep vir die vraelyste is uit die 2005 Jaarboek van die NG Kerk verkry en wel uit die bloubladsye wat die gegewens van al die sinodes bevat. Dit bevat ook inligting oor watter persone leiersposisies in verskillende sinodes beklee, ook in die Algemene Sinode. Die teikengroep vir predikante is geneem uit al die sinodes van die kerk. Daar is gekyk na gemeentes se grootte. Gemeentes is gekies met meer as duisend lidmate, tussen 500 en 1000 lidmate en minder as 500 lidmate. Die predikante in daardie gemeentes is genommer van een tot drie en elke derde predikant het 'n vraelys ontvang. Eenhonderd-en-sewentig vraelyste is uitgestuur en 86 is terug ontvang en nog sewe nadat die inligting reeds verwerk is.

Onder die response was daar enkeles wat opmerkings bygeskryf het wat tog aandag verdien. Een opmerking by die vraelys vir predikante, by die vraag oor die behoefte vir pastorale sorg, het gelui dat dit goed sou wees om by predikante wat aangedui het dat hulle nie 'n groot behoefte aan pastorale sorg het nie, verdere navorsing te doen. Die vermoede is dat die predikant bedoel dat hy deel is van 'n selgroep en dáár word die behoefte aan pastorale sorg vervul. 'n Ondersoek dáárna val nie binne die fokus van die studie nie, maar kan verder nagevors word. Nog 'n opmerking was dat die respondente nie 'n bepaalde vraag kon beantwoord voordat hy nie weet wie die persoon is wat hom gaan besoek nie. Dit onderstreep die belangrikheid van die persoon van die predikant wat in hoofstuk 2 aangedui is.

5.2 Resultate.

Die eerste vraag het gehandel oor sake wat die predikant raak, naamlik alleenheid, stres en uitbranding. Die keuse op dié drie sake is gegrond op wat in die literatuur gevind is. Alleenheid by Nouwen (1972), Plomp (1967), Jentsch (1989), Cilliers (1996) en Nel (2003). Stres word veral aangetoon deur Papas (1995), Oswald (1998), die empiriese studies van Bisschoff en Schoeman (2003) en deur Pienaar (1996). Uitbranding word veral aangetoon deur Oswald (1998:57) en Swart (2001:89).

Leiergroep

	1	2	3	4	5
Alleenheid	15	25	35	25	
Stres		15	10	65	10
Uitbranding	10	5	30	40	15

Predikante

	1	2	3	4	5
Alleenheid	30.30	38.79	22.73	13.64	4.55
Stres	4.55	22.73	36.36	24.24	12.12
Uitbranding	22.73	18.18	16.67	33.33	9.09

'n Nie-parametriese toets, naamlik die Wilcox twee steekproeftoets, is gedoen om vas te stel of daar beduidende verskille tussen die twee groepe is. Die uitslag is dat wat alleenheid en uitbranding betref, daar nie 'n beduidende verskil is nie, maar dat daar ten opsigte van stres wel 'n beduidende verskil is wat aangedui word met die syfers 3.7000000 vir die leiergroep en 3.1666667 vir die pastors. Die leiergroep sien en beleef stres dus as 'n betekenisvol groter probleem as die pastors self. Die rede daarvoor sou kon wees dat mense wat leiersposisies in die kerk beklee in die meerderheid van gevalle ook predikante in gemeentes is en dat die meerdere verantwoordelikheid ook meer stres meebring. Dit mag ook wees dat die groter blootstelling wat die leiergroep aan die breër prentjie in die kerk het, hulle meer sensitief maak vir die probleem van stres.

Indien 'n predikant by alleenheid 'n drie of meer aangedui het, moes die volgende vraag beantwoord word:

Indien u **3** tot **5** in die kolomme vir "**Alleenheid**" in **Vraag 1** gemerk het, wie laat u die **meeste** alleen? (Merk **slegs een** antwoord)

Familie	1	vs	☐	7
Kollegas	2			
Gemeente	3			
Kerkverband	4			

Die resultate is soos volg:

Familie	3.13
Kollegas	28.13
Gemeente	46.88
Kerkverband	21.88

Onder predikante wat hulleself as alleen in die bediening beskou, is dit duidelik dat die meeste voel dat hulle gemeente hulle alleen laat, terwyl kollegas en die kerkverband ook 'n beduidende rol speel. Hierdie resultaat bevestig die uitgangspunt van die studie dat die kerkverband 'n groter rol het om te speel in die lewe van die pastor.

3. Tot watter mate is u **seker** of u die regte roeping (beroep) gekies het? (Merk **slegs een** antwoord)

Baie onseker	1	V6	<input type="text"/>	8
Redelik onseker	2			
Neutraal	3			
Redelik seker	4			
Baie seker	5			

Resultaat:

Baie onseker	1.52
Redelik onseker	1.52
Neutraal	1.52
Redelik seker	18.18
Baie seker	77.27

Dit is duidelik en verblydend dat die oorgrote meerderheid van pastors baie seker is dat hulle die regte beroep beoefen.

4. Tot watter mate het u 'n behoefte aan **pastorale versorging**? (Merk **slegs een** antwoord)

Baie klein behoefte	1	V7	<input type="text"/>	9
Redelike klein behoefte	2			
Nie seker nie	3			
Redelike groot behoefte	4			
Baie groot behoefte	5			

Baie klein behoefte	27.27
Redelike klein behoefte	25.76
Nie seker nie	18.18
Redelike groot behoefte	22.73
Baie groot behoefte	6.06

Die reaksie op hierdie vraag toon geen duidelike tendens nie, met ongeveer een kwart van alle respondente in elke moontlike antwoord. Die redes daarvoor kan onder meer die volgende insluit:

Pastors kan bang of skaam wees om hulle behoefte te erken. Daar word op ander maniere soos byvoorbeeld deur selgroepe in die behoefte voorsien.

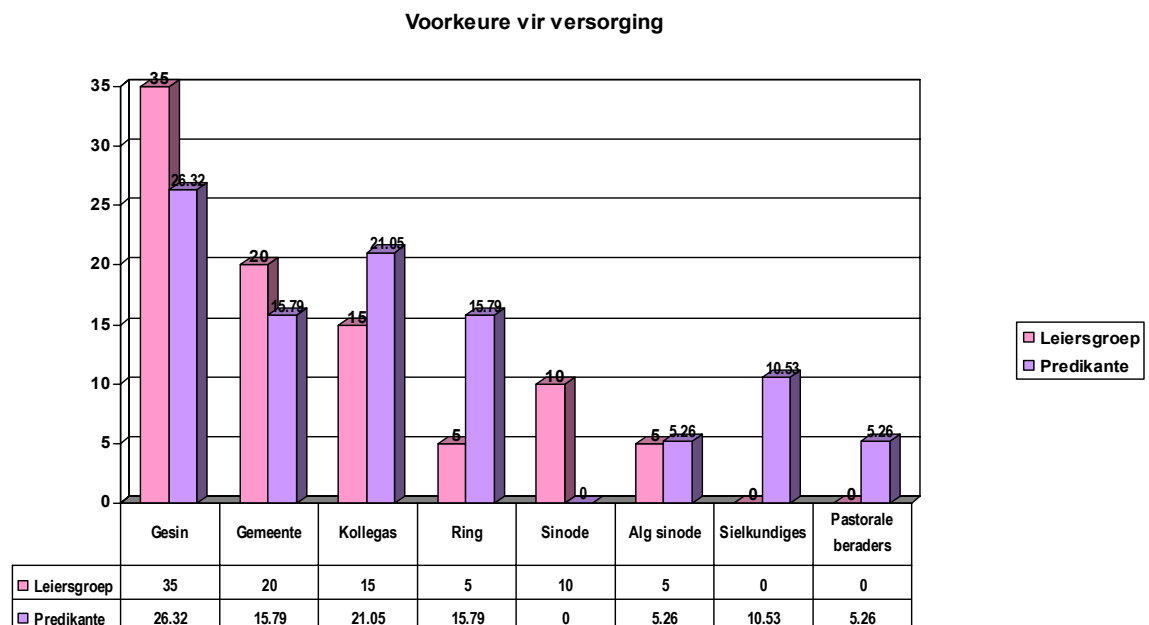
Pastors wat al langer in die bediening is, het vir hulleself oorlewingsmeganismes uitgewerk.

Sommige pastors dink nie dat die kerk enige iets sal kan doen wat hulle sal help nie. Een anonieme respondent het die volgende opmerking by hierdie vraag geskryf: "Ek is naby aftrede en stel nie meer belang nie. As ek jonger was sou ek baie te sê gehad het."

Dit is egter so dat 'n beduidende deel van die steekproef wel in mindere of meerdere mate 'n behoefte aan pastorale versorging het.

Die volgende vraag is aan beide die predikante en die leiersgroep gevra en bied geleentheid vir vergelykings. Die vraag handel oor wie verantwoordelikheid moet neem vir die pastorale versorging van predikante. Nege moontlikhede is gebied: van die gesin en ander kerklike instansies tot verder weg van die kerk na mediese dokters, sielkundiges en ander beraders. Die vraag wou ook spesifiek 'n opvatting wat baie in die omgang gehoor word toets naamlik dat predikante na persone van hulle eie keuse moet gaan vir hulp.

'n "n-Way Proc Freq"-toets van veranderlikes het die volgende resultate gelewer:

'n Verdere "n-Way Proc Freq"-toets is gedoen om spesifiek te bepaal of pastors verkies om kerklik-pastoraal of buitekerklik versorg te word.

Die resultate is:

	Kerklik	Buitekerklik
Predikante	84.21	15.79
Leiergroep	90.00	10.00

Uit die resultate is dit duidelik dat die oorgrote meerderheid van die pastors (87.18%) deur die kerk pastoraal versorg wil word teenoor die 12.82% vir wie die prioriteit buitekerklik is. Dit ondersteun die hipotese van hierdie studie dat die kerkverband verantwoordelikheid vir die pastorale versorging moet neem. Dit is ook opvallend dat die leiergroep sterker as individuele pastors daarvoor voel, 90% teenoor 84.21%. Dit kan daaraan toegeskryf word dat diegene in leiersposisies waarskynlik 'n breër prentjie het as individuele predikante, veral die wat alleen in 'n gemeente is, of in afgeleë gebiede werk.

5. Die volgende vraag, wat ook aan beide groepe gestel is, het gehandel oor die aanvaarbaarheid van persone uit verskillende kerklike vergaderings vir pastorale versorging van predikante. Vir die leiergroep is gevra of hulle persone uit 'n bepaalde vergadering sou stuur; vir die predikante of hulle persone uit daardie vergaderings in die hoedanigheid as pastorale versorgers sou ontvang.

Respondente moes op 'n skaal van 1-5 aandui of persone "glad nie welkom" sou wees nie, of "baie sterk welkom" sou wees. Resultate word gegee volgens respondente se "baie sterk welkom" response.

Predikante

Kerkraad	33.33
Ring	20.83
Sinode	70.83 op "tot 'n mate welkom"
Algemene Sinode	8.33 op "tot 'n mate welkom"

Leiergroep

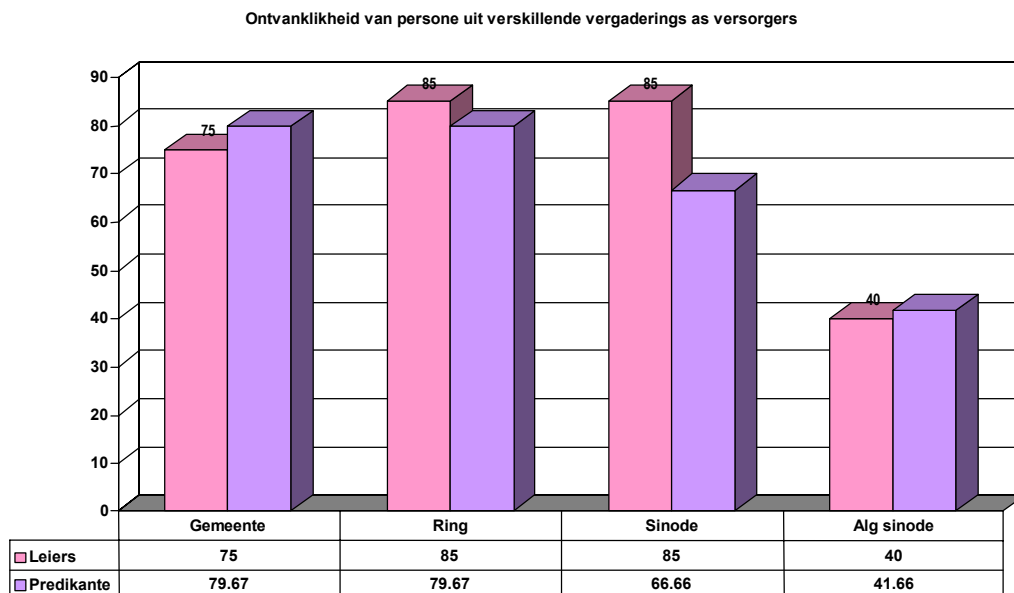
Kerkraad	40
Ring	15
Sinode	5.56
Algemene Sinode	11.1

Hierdie resultaat moet nader verduidelik word. Die hoë syfer wat onder pastors aan die sinode toegeken word, moet gesien word in die lig daarvan dat dit deur respondente slegs as 'n 4 en deur niemand as 'n 5 gemerk is nie. Desnieteenstaande lyk dit asof die pastors nie omgee om iemand uit sinodale-verband te verwelkom nie. Dit word ondersteun deur die feit dat geen predikant

aangedui het dat 'n persoon uit die sinode nie welkom sou wees nie en slegs 4.17% dat so 'n persoon tot 'n mate nie welkom sou wees nie. Daarenteen het 8.33% aangedui dat 'n persoon uit die gemeente "tot 'n mate" nie welkom sou wees nie en 8.33% het aangedui dat 'n persoon uit die ring "glad nie welkom" sou wees nie. Die lae syfer wat aan die Algemene Sinode toegeken word moet nie vanselfsprekend as negatiewiteit teenoor daardie vergadering beskou word nie, maar eerder dat die Algemene Sinode vir baie pastors te ver van hulle af is. Daar moet onthou word dat die Algemene Sinode slegs deur ongeveer 200 van die kerk se nagenoeg 1800 pastors bygewoon word en dat baie pastors nooit by 'n Algemene Sinode uitkom nie.

Die leiergroep dink meer prinsipiël in terme van die gereformeerde kerkreg. Hulle is ook die mense verantwoordelik vir die opstel van beleid en dit verklaar die groot gewig wat die gemeente dra.

Indien die gewig wat aan syfers 4 en 5 toegeken is, saam in berekening gebring word en die twee steekproewe met mekaar vergelyk word, kan dit grafies soos volg voorgestel word.

Dit is duidelik dat vir sowel predikante as die leiergroep dit nie werklik saak maak uit watter vergadering persone gestuur of ontvang word vir pastorale sorg nie. Indien die laaste vraag met die vraag wat net vooraf bespreek is oor die voorkeure vergelyk word, is daar ook nie 'n beduidende verskil nie. Alhoewel

respondente bepaalde voorkeure uitspreek, is die voorkeur nie so sterk dat persone uit ander kerkvergaderings nie ook welkom sou wees nie.

Hierdie waarneming bevestig die hipotese van die studie dat die kerkverband verantwoordelikheid moet aanvaar vir die pastorale versorging van die predikant en dat elke kerkvergadering sy eie rol in dié verband moet definieer en toepas.

6. Watter **voorwaardes** sou u stel om so 'n persoon te ontvang? Die respons moes geprioritiseer word met vier moontlikhede: ware evangeliese gesag, vertroulikheid, broederlikheid (empatie) en die vermoë om werklik te help. Hierdie vraag het ten doel om voorwaardes en vereistes te toets nog voordat enige pastorale ontmoeting plaasvind.

Die moontlikheid oor die ware evangeliese gesag is ingesluit, om pastors se mening te toets oor die moontlikheid van 'n persoon wat met gesag bekleed is, aangesien die pastor pastorum uit die episkopale tradisie kom wat sterk hiërargiese trekke vertoon. Die opsie van die vermoë om werklik te help is ingesluit om die mening te toets of bekwaamheid en vaardigheid by die pastor pastorum die belangrikste behoort te wees.

'n "n-Way PROC FREQ"-toets van die veranderlikes het die volgende resultaat opgelewer.

	Vertroulikheid	Broederlikheid (empatie)	Vermoë om te help	Totaal
Predikant	58.33	12.50	29.17	54.55
Leiergroep	50.00	30.00	20.00	45.45
Totaal	54.55	20.45	25.00	100

Dit is duidelik dat beide die leiergroep en die pastors vertroulikheid hoog bo aan die lys van voorwaardes plaas vir die uitstuur of ontvangs van 'n persoon as pastorale versorger. Die rede daarvoor kan wees dat die pastorskorp hulleself graag op een lyn wil plaas met ander professionele persone in die hulpdienste, wat korrek sou wees. 'n Ander rede, en die vermoede is dat dit wel 'n groot rol speel, is dat pastors wat hulle eie sake betref, dikwels 'n gebrek aan vertroulikheid ondervind.

Alhoewel broederlikheid of empatie hier nie sterk na vore kom nie, is dit wel belangrik vir die studie dat ander voorwaardes, as slegs bekwaamheid, vir die predikantekorp belangrik is.

Die feit dat gesag as moontlikheid glad nie in die respons figureer nie, beklemtoon weereens watter mynvelde betree word as die kwessie van gesag aangeraak word, alhoewel dit nie vermy kan word nie.

Die volgende vraag, wat baie dieselfde klink, het ten doel om te toets watter vereistes en eienskappe in die pastorale ontmoeting verkieslik moet figureer. Die moontlike response is so gekies om verskillende moontlikhede te toets wat reeds in die kerk gebruik of aan die ontwikkel is.

Die "n-Way PROC FREQ"-toets het die volgende resultate gelever. Na bespreking met die kundiges uit die statistiekdepartement word die kolom persentasies hier gebruik en nie die ry persentasies soos elders nie.

Predikante

Die vermoë om empaties te luister	48.57
Die vermoë om die Skrif te gebruik in die situasie	33.33
Die vermoë om op 'n geestelike reis met u te gaan	45.45
'n Opgeleide berader	57.14
'n Opgeleide mentor	47.62
'n Geestelike begeleier	36.84
'n Spesialis pastor	69.2

Leiergroep

Die vermoë om empaties te luister	51.43
Die vermoë om die Skrif te gebruik in die situasie	66.67
Die vermoë om op 'n geestelike reis met u te gaan	54.55
'n Opgeleide berader	42.86
'n Opgeleide mentor	52.38
'n Geestelike begeleier	63.16
'n Spesialis pastor	30.77

Waar empatie by die vorige vraag nie sterk na vore gekom het nie, figureer dit hier sterker, met leiergroep en pastore wat omtrent ewe sterk daarvoor voel.

Dit is opvallend dat die leiergroep dubbel so sterk voel oor die vermoë om die Skrif te gebruik as pastore (66.67 teenoor 33.33). Die rede hiervoor is nie duidelik nie en enige verklaring bloot spekulatief. Tog word die volgende met groot huiwering aangebied. Die leiergroep in die kerk is meesal pastore in hulle middeljare wat in die jare 60-80 van die vorige eeu opgelei is en 'n bepaalde Skrif en wêreldbeskouing het. Daarenteen bestaan 'n groot deel van die pastorskorp uit jonger pastore wat in die laat jare 80 tot in die vroeë jare van die nuwe millennium opgelei is. Dit kan wees dat baie pastore die rol van die Skrif anders vertolk as die leiergroep.

Die moontlikheid om op 'n geestelike reis met die predikant te gaan en die moontlikheid van 'n geestelike begeleier is ingesluit omdat dit een van die jongste neigings in die kerk is wat versterk is deur die bekendheid van die werk van Nederlandse teoloë soos Waaiman, Van Dam en Van der Meulen. Weereens heg die leiergroep meer waarde aan hierdie moontlikhede as die pastors. Dit kan waarskynlik daaraan toegeskryf word dat persone uit die leiergroep in die onlangse verlede meer blootstelling hieraan gehad het.

Wat die eienskappe van berader en mentor betref, heg die pastors aan berading as eienskap aansienlik meer waarde as die leiergroep (57.14% teenoor 42.86%). Die groot verskil kan daaraan toegeskryf word dat pastors wat nie die groter blootstelling kry as persone in die leiergroep nie, waarskynlik die behoefte aan spesialisasie het. In dié tyd, toe meeste van die pastors wat tans in die bediening is, was berading een van die weinige moontlikhede van spesialisasie. Die waarde wat aan die mentor toegeken word, is baie naby aan mekaar (47.62% en 52.38%). Dit kan toegeskryf word aan die feit dat mentorskap op die oomblik die saak is wat ten opsigte van pastorbediening die meeste aandag in die kerk geniet.

Die moontlikheid van die spesialis pastor kry baie meer gewig by die predikante as by die leiergroep; waarskynlik om dieselfde rede as die wat vir die berader geld (69.23% en 30.77%).

'n Opmerking moet gemaak word oor die verskil tussen die leiergroep en pastors in hierdie vraag. Dit is so dat leiers rigting aandui en die agenda van denke bepaal. Dit kan aanvaar word dat wat vandag in leiers se denke plaasvind en op hulle agendas is, in die nabye toekoms op die pastors se agendas sal kom. Dit plaas 'n groot verantwoordelikheid op die leiergroep om toe te sien dat die regte sake op die agenda kom en dat die kerk nie op die ou end met die gedagtes van individue op paaie beweeg wat nie die groot saak van die pastorale versorging van pastors tot sy reg laat kom nie.

Die laaste vraag wat in die vraelys vir pastors voorgekom het, was die vraag watter sake hulle bereid sou wees om te bespreek met 'n persoon uit 'n kerklike vergadering wat hulle pastoraal wil versorg. Geprioritiseer met 1 as hoogste prioriteit en 4 as laagste prioriteit was die respons vir elke moontlikheid as hoogste prioriteit soos volg:

Persoonlike sake	25
Gemeente sake	56
Loopbaan sake	16.67
Finansiële sake	4.47

Die resultate wys dat pastors wegskeem van persoonlike sake en eerder gemeentesake wat meer objektief en op 'n afstand is, wil bespreek. Dit word ondersteun deur die lae prioriteit vir bespreking van finansies. Die beursie is ook te naby aan die hart. Die afleiding word verder ondersteun deurdat meer pastors (29.17%) aangedui het dat die bespreking van persoonlike sake die laagste prioriteit is as die hoogste prioriteit. Dieselfde geld vir die bespreking van finansies waar 58.33% dit as die laagste prioriteit vir bespreking aandui (58.33%). Die waarneming moet saamgelees word met die groot klem wat op vertroulikheid in die pastorale optrede gelê word.

Verdere vrae aan die leiergroep

Aan die leiergroep is enkele verdere vrae gevra.

Hulle moes aandui van watter vergadering hulle voorsitter is. Die meeste van die respondente het aangedui dat hulle voorsitter is van 'n kerkrad of sinodale kommissie. Geen beduidende afleidings kan uit die respons gemaak word nie.

Hulle is gevra om aan te dui in watter mate hulle vergadering 'n verantwoordelikheid het ten opsigte van die pastorale versorging van predikante. Altesaam 60% het aangedui dat hulle vergadering 'n redelike groot tot baie groot verantwoordelikheid ten opsigte van die saak het. Die resultaat is nie van beduidende betekenis vir die studie nie.

Hulle is ook gevra om 'n prioriteit aan verantwoordelikheid toe te ken. Alle respondente (100%) wat aangedui het dat die vergadering wel 'n verantwoordelikheid het, het 'n medium tot hoë prioriteit daaraan toegeken. Dit is belangrik vir die uiteindelijke aanbevelings van die studie dat kerkvergaderings besef dat hulle 'n rol het om te speel.

Die leiergroep is gevra om die vorm wat die verantwoordelikheid het, te prioritiseer van 1 vir die hoogste prioriteit tot 6 vir die laagste prioriteit.

Die beskikbaarstelling van 'n beradingsdiens vir predikante	8.33
Mentorskap	25
Geestelike begeleiding (Hoogste gemeet is 2)	25
Pastor pastorum	50
Loopbaanbestuur	8.33
Opleiding van kerkrade vir die taak	8.33

Die beskikbaarstelling van 'n beradingsdiens meet baie laag en is op een lyn met die bevinding hierbo waar die leiergroep berading ook baie laer aanslaan as die pastors.

Mentorskap en geestelike begeleiding meet beide 25% en dit is in ooreenstemming met wat genoem is dat hierdie sake op die oomblik in die kerk in die kollig is.

Die pastor pastorum is die eerste prioriteit van 50% van die leiergroep en ondersteun die hipotese van die studie.

1. Loopbaanbestuur wat tans ook in die kollig is, meet baie laag asook die rol wat kerkrade moet speel. Die respons toon aan dat die leiergroep in die kerk na ander weë soek vir die pastorale versorging van predikante as die wat algemeen in die bedryf voorkom (loopbaanbestuur) en om dit in die hande van die werkgewer (kerkraad) te laat.

Om hierdie resultaat in perspektief te kry, word die resultate van die moontlikhede vir mentor, pastor pastorum en geestelike begeleier, wat duidelik die hoogste meet, van nader beskou.

	1	2	3	4	5	6
Mentor	25.	41.67	8.33	25		
Geestelike begeleiding		25	50	16.67	8.33	
Pastor pastorum	50	8.33	8.33	16.67		16.67

In hierdie vergelyking meet die mentor baie hoog met 75% wat dit onder die hoogste drie prioriteite aandui en geen response wat daaraan 'n prioriteit van 4 of laer aandui nie. Geestelike begeleiding word weer deur geen respondente met 'n eerste prioriteit aangedui nie, maar behaal ook 'n syfer van 75% op prioriteite 1-3 en 8.33% dui dit as 'n 5 aan. Die pastor pastorum word deur 66.66% van die respondente onder die eerste drie aangedui, maar daar is wel 16.67% wat dit as laagste prioriteit onder die gegewe moontlikhede aandui. Dit is egter duidelik dat die vorm van verantwoordelikheid wat die kerkverband vir die pastorale versorging van pastors moet aanvaar, in die rigting van hierdie drie moontlikhede gesoek moet word en waarskynlik, in die praktyk, in 'n kombinasie daarvan.

Die volgende vraag aan die leiergroep het 'n aantal ander sake aangeroeer wat die pastorskorp raak en moes in 'n keuse van 1 (raak glad nie), tot 5 (raak baie sterk) aangedui word.

Saak	G	K	N	R	S
Ongelykheid van ampte (domineeskerk)	33	8.33	8.33	25	25
Gebrek aan visie op geheel		8.33	8.33	33.33	50
Omslagtige besluitneming en bestuursprosesse		16.67	33.33	16.67	33.33
Gebrekkige versorging van ampsdraers				75	100
Die stelsel is 'n onpersoonlike stelsel		33.33	33.33	25	8.33
Die onsekerheid oor die arbeidsregtelike posisie van die predikant, arbeidswet of kerkorde	8.33	41.67	25	25	
Onsekerheid oor kerkraad as werkgewer van die predikant	9.09	45.45	36.36		9.09

Die ongelykheid van ampte wat deur feitlik elke skrywer uit die gereformeerde tradisie as groot probleem beskou word, word deur 50% van die leiergroep aangedui as 'n saak wat die pastor ervaar. 'n Groter respons is verwag.

Die gebrek aan visie op die geheel, blyk 'n baie groter probleem te wees met geen respondente wat meen dat dit pastore nie raak nie en 83.33% wat meen dat dit predikante wel raak. Die respons ondersteun ook die aanbevelings wat aan die einde gemaak sal word.

Daar word dikwels daarmee gespot dat dit in die bedryf minute deur enkelinge neem om besluite oor miljoene te neem, maar in die kerk maande deur groot getalle mense om oor eenvoudige sake soos krane en dakke te besluit. Alhoewel die respons aandui dat dit die pastor raak, is die mate wat aangedui word laer as wat vermoed is en kan verklaar word uit die feit dat elke persoon wat 'n leiersposisie in die kerk inneem, op een of ander wyse betrokke is by prosesse om die saak te verbeter en dat resultate op verskeie vlakke reeds sigbaar word.

Die respons op die saak van gebrekkige versorging van ampsdraers dui daarop dat die leierskap van die kerk deeglik bewus is van die probleem. Dit word bevestig deur die feit dat dit deur alle respondente met 'n vier of vyf aangedui is.

Die respons op die moontlikheid dat die huidige stelsel van versorging in die kerk 'n onpersoonlike stelsel is, toon dat dit 'n saak is wat die predikant wel raak. Geen respondente het aangedui dat dit nie die geval is nie, maar dit word nie as so 'n groot saak aangedui nie: Slegs 33.3% dui dit met 'n vier of vyf aan. Waar die studie wil pleit vir 'n stelsel van persoonlike episkope kan dit nie op hierdie respons daarvoor steun nie, alhoewel daar genoegsame ander redes is om daarvoor te pleit.

Die laaste twee moontlikhede het te doen met strukturele sake wat die predikant raak, naamlik die arbeidswet en die kerkorde asook die hele saak van die kerkraad as werkgewer van die pastor. Die respons dui aan dat die leiergroep

van die kerk nie van mening is dat strukturele sake die pastor so baie raak nie. Ook hier sal in die pleit vir strukturele veranderinge eerder na teoretiese en teologiese argumente as empiriese argumente gekyk moet word.

Die laaste vraag in die ondersoek het gehandel oor moontlike oplossings vir wat in die vorige vraag na vore gekom het. Die keuse moes in prioriteitsvolgorde gemaak word.

Moontlike oplossings	P
Hersiening van die kerkorde	5
Uitklaar van die arbeidsregtelike posisie van die predikant	5
Die opstel van 'n goeie bestuurshandleiding vir die bestuur van predikante (A – Z)	5
Die aanstel van persone om predikante pastoraal te versorg	15
Die herstel van die amp van ouderling in die kerk	5
'n Stelsel van persoonlike episkope in plaas van korporatiewe episkope	5
Bemagtiging van predikante om na hulle self om te sien	25
Die skep van 'n stelsel van onderlinge sorg vir predikante	35

Die respons toon aan dat die leiersgroep van die kerk in die soeke na oplossings nie struktureel nie, maar persoonsgerig dink. Dit word bevestig deur die groot ondersteuning wat persoonsgerigte moontlikhede ontvang teenoor die geringe steun vir strukturele oorwegings, soos hersiening van die kerkorde, uitklaar van die arbeidsregtelike posisie van die pastor en die opstel van 'n goeie bestuurshandleiding (saam slegs 15% as prioriteit). Opvallend is die lae meting vir die herstel van die amp van ouderling. Ook hier meet 'n stelsel van persoonlike episkope, by name genoem, laag, alhoewel die ander moontlikhede wat hoog meet: aanstel van persone, selfbemagtiging en onderlinge sorg, wel almal 'n element van persoonlike episkope insluit.

5.3 Ander empiriese navorsing rondom die pastor.

5.3.1 Die belewenis van die kerkverband deur die pastor.

In die lig van die wyse waarop die kerk die pastorskorps bestuur, moet die vraag gevra word hoe die pastor die kerk waarin hy leef en werk ervaar. Daar is gelukkig empiriese studies gedoen wat lig werp op die saak. Die een is Bisschoff en Schoeman in Kerkspieël.

Enkele bevindinge van Bisschoff en Schoeman (2000:67) is:

	Jaar	Stem beslis saam	Stem saam	Onseker	Stem nie saam nie	Stem beslis nie saam nie
Die bediening plaas my onder geweldige spanning (V. 65)	2000	9.2	32.7	14.8	36.2	7.1
	1996	8.4	35.7	24.9	27.5	3.4
	1993	10.0	36.3	12.8	33.7	7.2

Bykans 42% van pastors meen dat die bediening hulle onder groot spanning plaas. Dit is 'n afname van 4% teen 1996. Die navorser verklaar dit uit die feit dat die pastors die nawerking van die demokratisering in Suid-Afrika in 1994 verwerk het.

Die syfers stem ooreen met wat Bakker(2003:5) bevind het, naamlik dat in sy steekproef die pastors meer tevrede was om onder die arbeidswet te val as onder die kerkorde. Dit dui daarop dat pastors insien dat in die sogenaamde "Nuwe Suid-Afrika" wetgewing ook aan hulle beskerming verleen.

5.3.1 ONDERSTEUNING VAN EN HULPVERLEENING AAN DIE PASTOR.

Indien u op persoonlike vlak hulp nodig het, tot watter mate sou u wou steun op ...?

	Tot 'n groot mate				Glad nie
U kerkraad (V. 167)	6.7	21.9	23.3	25.9	22.2
'n Lidmaat/ouderling uit u gemeente (V. 168)	16.9	39.1	18.3	14.2	11.5
Ringskollegas (V. 169)	7.7	32.4	21.2	22.3	16.4
Die ringskommissie (V. 170)	2.4	13.7	23.1	30.1	30.8
'n Ander leraar (V. 171)	16.0	43.7	20.8	12.0	7.5
Sinodale fasiliteerders (V. 172)	5.1	22.3	27.0	23.8	21.9
Gespesialiseerde hulp van iemand wat nie 'n formele (of amptelike kerkverbintenis het nie)	30.9	37.2	16.3	9.2	6.4

Dit is volgens hierdie bevindings duidelik dat pastors as hulle hulp nodig het, dit nie in die kerk sal of wil soek nie. Dit vertel iets as pastors wat preek vir en werk aan 'n geloofsgemeenskap waar daar liefde en begrip moet wees, self nie bereid

is om hulle ondersteuning daar te gaan soek nie. Wat die syfer nog meer ontstellend maak, is dat Bakker (2004) bevind het dat 71% van pastors tevrede is om onder die arbeidswet te val, aangesien dit hulle meer sekuriteit bied. Dit korreleer met Bisschoff en Schoeman dat pastors hulp soek by mense en instansies wat niks met die kerk te doen het nie.

Vergelyk in hierdie verband die opmerking van Plomp vroeër dat die ouderling as hulp vir die pastor dikwels laaste in aanmerking kom. Kerkspieël maak ook die opmerking dat die konflik in die verwagtinge van gemeentede oor die rol van die leraar en die leraar se selfverstaan van sy rol, nie lig geskat moet word nie.

Pienaar (1996) het die volgende bevind:

Die bestuursliggame waarbinne die pastor primêr funksioneer, is die kerkraad, ring en sinode(s). Pienaar gee die volgende inligting. Op 'n vraag hoe die pastor die verskillende vergaderings beleef, is persentasiegewys soos volg gerapporteer:

	<i>Onseker</i>	<i>Onaangenaam</i>	<i>Baie onaangenaam</i>	<i>Totaal</i>
Kerkraad	17,7	8,7	2,5	28,9
Ring	24,7	15,7	14,8	55,2
Sinode	28,8	13,8	5,61	48,22

Dit is opmerklik dat beide studies bevind het dat die pastor die minste vertroue in die kerklike orgaan het wat, naas die kerkraad, die naaste aan hom is. Dit is tot nou toe nog 'n onbeantwoorde vraag, waarom die Ring so laag aangeslaan word deur pastors. Dit is tog 'n ideale geleentheid vir die pastor om in kleingroepomstandighede, buite die normale werksituasie, die gemeenskap van gelowiges te beoefen.

Kerkvergaderings (Bisschoff en Schoeman 2000:73).

	Jaar	Stem beslis saam	Stem saam	Onseke r	Stem nie saam nie	Stem beslis nie saam nie
Ek het die afgelope sitting van ons Ring positief beleef (V. 96)	2000	11.9	46.6	13.9	17.4	10.1
	1996	11.6	41.2	14.2	22.6	10.3
Ek het die afgelope sitting van ons	2000	18.7	52.5	11.1	12.0	5.7

"Streeksinode" positief beleef. (V. 97)	1996	13.3	45.0	14.1	16.3	11.3
--	------	------	------	------	------	------

Daar is 'n styging van 5% in die positiewe beleving van kerkvergaderings deur die pastor. Dit kan grootliks daaraan toegeskryf word dat feitlik alle vergaderings doelbewus gepoog het om die vergaderings sinvol en ook geestelik in te kleur.

Ek is baie gelukkig as pastor van die gemeente (V. 51)	2000	43.1	41.8	9.0	5.5	0.7
	1996	20.8	65.9	10,7	2.3	0.3
	1993	55.1	33.5	6.4	4.2	0.9

Die syfers wys dat die getal pastors wat gelukkig is in hulle gemeentes afgeneem het sedert 1993, maar toegeneem het sedert 1996. Dit kan verklaar word uit die stabilisering van toestande sedert 1996 en die feit dat pastors langer in hulle gemeentes is. Tabel 425 (Kerkspieël 2000:54) toon dat 40.5% van pastors graag nou van gemeente sou wou verwissel terwyl net 31% tevrede is met die huidige beroepstelsel.

Feit is dat syfers daarop dui dat die pastor die milieu waarbinne hulle leef en werk, negatief beleef. Uit die oogpunt van 'n pastorale bewoënhed teenoor pastors, lyk dit asof dit geensins die saak dien om deur middel van sinodale besluite 'n plek aan 'n vergadering te probeer toeken, waarin die eindgebruiker (die pastor in die geval) geen vertroue het nie. Trouens, dit blyk dat daar selfs weerstand daar teen is.

Daar is 'n diskrepansie tussen die bevindings van Kerkspieël 2000 en die eie ondersoek wat ses jaar later onderneem is. Die eie ondersoek toon dat pastors verkies om deur die kerk pastoraal versorg te word en dat die ring nie so negatief deur pastors beleef word nie. Die rede vir die verskil is nie voor die hand liggend nie. Dit is egter waar dat die kerk die afgelope ses jaar begin werk het aan die pastorale versorging van pastors en dat die prosesse begin deurwerk na individuele pastors. Daarmee saam gaan die vaartbelyning van kerklike prosesse wat ook besig kan wees om deur te werk.

Die wyse waarop die vraag gestel word, kan ook bydra tot verskillende antwoorde. Die vraag in die studie se vraelys het gehandel oor die ontvanklikheid van persone uit bepaalde vergaderings. Dit is op een lyn met die uitgangspunt van die studie dat die kerkverband 'n verantwoordelikheid het. As die verantwoordelikheid nagekom word en 'n persoon uit 'n aangewese vergadering kom die pastor besoek, in watter mate sou so 'n persoon uit so 'n vergadering welkom wees? Kerkspieël weer gee, in geval van persoonlike behoefte, die verskillende vergaderings as opsies. Hierdie navorsing beskou dit

as 'n gegewe en Kerkspieël toon 'n meer demokratiese styl. Die verskillende benaderingswyses kan lei tot verskillende resultate.

Die feit van verskillende resultate toon wel aan dat die hele saak van pastorale versorging deur die kerkverband nie 'n hopelose saak is nie. Die sukses gaan grootliks daarvan afhang of die benadering organisatories/struktureel gaan wees en of dit persoonsgerig en in dienskneggestalte gaan wees.

Die waarneming van pastors op byeenkomste toon dat die syfers aansienlik kan verskil, afhangende van die tydstop waarop die vrae gevra word. Die Sinodale Bestuurskommissie van Wes-Transvaal het aan die begin van 2005 'n byeenkoms gehou waartydens daar ruim geleentheid gegee is vir pastors om hulle harte uit te praat. Die gees wat daar geheers het, sou die bevindinge van Pienaar en Bisschoff en Schoeman weerspieël het. 'n Soortgelyke gesprek wat aan die einde van 2005 plaasgevind het, het eerder die bevindinge van begin 2006 weergegee. 'n Broederkring van die Ring van Potchefstroom in Maart 2006 het weer eerder die gees van 2000 weerspieël.

Gevolgtrekkings.

Die empiriese ondersoek wil die *wie* en die *wat* met die *waar* en die *wanneer* verbind. In watter mate het die ondersoek daartoe gehelp?

1. Die empiriese ondersoek bevestig die aanname dat daar 'n behoefte aan pastorale versorging by pastors is.
2. Die pastor verkies om deur die kerk pastoraal versorg te word.
3. Dit maak vir die pastor, die ontvangers van die pastorale versorging, nie regtig saak uit watter kerklike vergadering die sorg kom nie, alhoewel sorg uit 'n vergadering wat verder as die streeksinode van die predikant af is, waarskynlik oneffektief sal wees.
4. Dit blyk dat 'n gebrek aan 'n visie op die geheel, 'n groot probleem is in veral kerke uit die gereformeerde tradisie.
5. Oplossings vir die pastorale sorg van predikante sal persoonsgerig sowel as struktureel gerig moet wees.

6. Die wyse waarop die kerk haar pastors bestuur.

6.1 Inleiding.

Die basiese vraagstelling van die studie is: *Wie* doen *wat*, ten opsigte van *wie*, *waar*, *wanneer*, *waarom* en *hoe*? (Heitink 1993:154) word steeds gevolg. In hierdie hoofstuk gaan dit steeds om die vraag *hoe* en die doel daarvan is om die *wie* en *wat* met die *waar* en *wanneer* te verbind (Heitink 1993:212) ten einde 'n nuwe praktyk daar te stel. In hoofstuk 3 is besin oor die beginsels wat toegepas behoort te word wanneer die kerk een van haar belangrikste bates bestuur naamlik die pastorskorps. In hierdie hoofstuk gaan daar gekyk word na wat die kerk in sy amptelike dokumente: die Kerkorde en besluite van die Algemene Sinode, oor die pastor skryf. Daarna sal dit wat tans op sinodale vlak gebeur, bespreek word. Daar gaan gelet word op nuwe tendense in die bestuur van die pastorskorps. Terminologie wat dikwels in hierdie hoofstuk gaan voorkom sluit in: versorging, begeleiding, heelwees en bedieningsvreugde.

6.2 Die kerkorde.

Die kerkorde is die dokument wat die duidelikste riglyne gee oor die wyse waarop nie net die kerk nie, maar ook die pastorskorps bestuur word. Die kerkorde is nie 'n statiese dokument nie, maar word voortdurend aangepas na die vereistes van die tyd. Vir hierdie bespreking word gebruik gemaak van die Kerkordes wat op die Algemene Sinodes van 1998, 2002 en 2004 goedgekeur is.

6.2.1 Opmerkings.

Die kerkorde bestaan uit 70 artikels. Daarvan word 10 aan die pastor gewy en slegs 3 aan ouderlinge en diakens tesaam. Oor die arbeid van die kerk is daar slegs 10 artikels in die kerkorde en oor die dienswerk van gelowiges slegs een! Die bedienaars van die Woord word bespreek in artikels 5-14, en kom ook ter sprake in artikels 23-28. Die getal uit die totaal, die verhouding met die ander ampte asook die plasing van die artikels oor die pastor aan die begin van die kerkorde, dui op 'n oorbeklemtoning van die pastor.

Van die artikels wat oor die pastor handel (10), het 5 te doen met die wyse waarop 'n persoon pastor word, 3 het te doen met hoe 'n pastor se bediening anders as deur dood of emeritaat beëindig word. Daar is twee wat handel oor die pligte van die pastor. Daar word geen riglyne verskaf oor hoe 'n pastor begelei kan word om in die bediening te bly nie.

Artikel 5.1 wat oor die vereistes vir die amp handel, noem as eerste vereiste "geskiktheid". Daar is geen omskrywing oor wat die geskiktheid behels nie. In

die reglement vir opleiding en legitimasie (Kerkorde 2002:79) word die volgende vereistes gestel:

“Die toelating geskied op grond van:

4.1.2.1 `n Skriftelike verklaring van die kandidaat met betrekking tot die redes waarom die evangeliebediening as roeping gekies is asook sy persoonlike geloof en ondervinding van die genade van God.

4.1.2.2 `n Gemotiveerde skriftelike verklaring van die kerkraad aangaande die kandidaat se kerklike meelewing.

4.1.2.3. `n Onlangse vertroulike verslag van die kandidaat se leraar.

4.1.2.4. `n Skriftelike verklaring dat die kandidaat se attestaat/bewys van lidmaatskap ingelewer is by die gemeente waar hy lidmaat is.

4.1.2.5. Deurlopende skriftelike verslae aangaande mediese en sielkundige welstand, minstens twee maal tydens studie.”

Artikel 5.3.2 stel dat die kuratorium verantwoordelik is vir die keuring van kandidate. Daar is geen aanduiding in die artikels of in die reglement van hoe die keuring plaasvind nie. Skynbaar is die enigste keurmaatstaf die motivering wat die kandidaat self aanbied. Daar is in hoofstuk 2 reeds aangetoon dat die motiewe nie op sigwaarde geneem kan word nie. Vir baie persone is die ideaalbeeld waarvolgens keuses gemaak word nie geldig nie as gevolg van onbewuste teenstrydighede.

Artikel 6 plaas die verlening of wegneem van ampsbevoegdheid in die hande van die Algemene Regskommissie. Dit is inderdaad korrek dat alle sake rakende ampsbevoegdheid op een sentrale plek gesetel moet wees.

Artikel 9 wat die pligte van die pastor omskryf, is tans die onderwerp van baie diskussie in die kerk en sommige punte is in stryd met ander besluite wat die Algemene Sinode geneem het en wat in die kerkorde opgeneem is. So bepaal artikel 9 dat die leraar moet leiding gee aan kerkraadsvergaderings, terwyl dit volgens artikels 26 en 28 nie noodsaaklik vir die pastor is om op die kerkraad te dien of voorsitter daarvan te wees nie. Die onduidelikheid rondom die artikel sal ter wille van die pastor en die gemeente opgeklar moet word.

Artikel 11 weerspreek homself. Aan die een kant stel die artikel dit dat `n pastor die kerkdien net om ernstige en gewigtig redes mag verlaat en in die volgende paragraaf word aan kerkrade toestemming gegee om `n pastor net vir `n bepaalde termyn in diens te neem.

Dicks (2002:204) bespreek die artikel soos volg: “Die gebruik in die Nederduitse Gereformeerde Kerk is dat 'n voltydse bedienaar van die Woord nie vir 'n beperkte termyn nie, maar onbepaald beroep word, spruit na alle waarskynlikheid voort uit artikel 11 van die Kerkorde van die Nederduitse Gereformeerde Kerk (1998b).

Die oorspronklike hoofdoel van die artikel was dat die roeping tot die pastorsamp 'n gewigtige saak is en nie sonder ernstige en gewigtige redes neergelê kan of mag word nie, en dat hierdie beginsel beskerm moet word. By baie gereformeerde kerke moet 'n aansoek om die amp neer te lê eers deur die kerkverband beoordeel/goedgekeur word. Prinsipiëel is dit heeltemal korrek. Daarom begin die artikel met die stelling dat die bedienaar van die Woord sy lewe lank aan die kerkdienste verbonde is. Nêrens word die indruk geskep dat 'n bedienaar van die Woord glad nie die amp mag neerlê nie.

Die bedienaar van die Woord het egter 'n lewensroeping (roeping van God) wat nie sonder meer verlaat mag word nie. Die vraag is of beroeping vir 'n beperkte termyn hierdie beginsel noodwendig aantast. Mag die kerk redeneer dat die beroeping vir 'n beperkte termyn saamhang met die beskikbaarheid van fondse en daarom nie hoef te raak aan die roeping van die beroepene nie? In gevalle soos behandel in artikel 12 van die Kerkorde van die Nederduitse Gereformeerde Kerk (1998b) word implisiet erken dat die roeping tot 'n bepaalde gemeente of werkkring beëindig kan word as die betrokke standplaas nie die bedienaar van die Woord kan dra of geskik is vir die standplaas nie. Sou hierdie beginsel ook kan geld wanneer 'n bedienaar van die Woord nie vir langer as 'n bepaalde termyn in die betrokke kring gedra kan word nie? Is dit 'n geldende beginsel as dit vooraf, en nie agterna nie, vasgestel word?"

Na sy bespreking kom Dicks (2002:205) tot geen gevolgtrekking oor die artikel nie. Hy meld slegs dat die kerk ernstig oor die vraagstukke wat die artikel op die tafel plaas, sal moet besin, onder andere ook in die lig van die nuwe arbeids-wetgewing.

Dicks se huiwering om tot 'n besliste gevolgtrekking oor artikel 11 te kom, is verstaanbaar. Daar is die praktiese situasie wat dit noodsaak dat sekere poste net vir sekere tydperke gevul word. Dit kan egter lei tot 'n situasie waar die pastor van die kerk moet hoor dat hy aan die een kant 'n lewenslange roeping het, maar aan die anderkant dat hy net tydelik werk het. Met al die begrip vir die situasie wat die artikel die lig laat sien het, bly dit onverstaanbaar dat die kerk in so 'n kort artikel met die loopbaan van talle pastore kan afreken. Dit is 'n skrale troos dat die besluit bygevoeg is by 11.3 wat lui: "*Aan die einde van die termyn behou so 'n persoon die bevoegdheid wat hy gehad het voor hy in die pos bevestig is.*" Die kernvraag is: Wat help ampsbevoegdheid as daar nie die geleentheid is om dit uit te oefen en in die nodige lewensmiddele te voorsien nie?

Hierdie artikel plaas egter 'n ander saak op die tafel wat meer in die fokus van die studie val en dit is die volgende: Geen persoon kan pastor word sonder die kerkverband nie en dit is ook reg so. Indien so 'n persoon egter die bediening wil

verlaat, is die kerkverband geensins betrokke nie. Dit bevestig die kritiek teen die presbiteriaal-sinodale kerkregeringstelsel dat dit die pastor op kritieke oomblikke alleen laat (sien 3.2.1.2.).

Die navorser wil saam met Dicks konkludeer dat daar deeglik oor hierdie artikel en die sake wat dit op die tafel plaas besin word, maar die boodskap wat hierdie artikel aan pastors uitstuur, is negatief en die artikel behoort gesuspendeer te word totdat deeglike besinning daarvoor plaasgevind het. Die besinning behoort egter nie rondom artikel 11 alleen plaas te vind nie, maar rondom die posisie van die pastor in die kerk as geheel, sodat daar nie weer 'n antwoord op die tafel geplaas word wat slegs nóg 'n simptomatiese oplossing is nie.

Nog 'n vraag is of hierdie artikel en besluit toegepas kan word? Indien 'n pastor die bediening wil verlaat en die ring besluit die redes is nie gewigtig genoeg nie, gaan dit die pastor in die bediening hou?

Artikel 12 handel breedvoerig oor hoe die pastor uit diens gestel kan word. Die rede vir die uitvoerige behandeling is sekerlik die aantal hofsake waarin die kerk al oor die saak betrokke was en waarin die kerk baie in terme van skadevergoeding en geloofwaardigheid verloor het. Hierdie artikel is waarskynlik die mees omstrede een in die kerkorde, nie net oor die aantal hofsake wat al uit die toepassing van die artikel gespruit het nie, maar oor die spanning wat hierdie artikel met die burgerlike reg skep. Dicks (2002:207) skryf soos volg oor hierdie artikel: "Spesifieke reëlings in die Kerkorde van die Nederduitse Gereformeerde Kerk sal herevalueer moet word, ten einde ernstige gevolge wat dit vir die Kerkorde van die Nederduitse Gereformeerde kerk inhou, af te weer. Ondersoek na Kerkordereëlings het byvoorbeeld al gelei tot die herformulering van artikel 12 by die Algemene sinode van 1998a. Die artikel oor diensverhoudinge moes op grond van Skrifbeginsels en teologies verantwoorde formuleringe aangepas word (NGK 1998b:4-8). Dit was noodsaaklik dat die diensbeëindiging, soos behandel in artikels 12 en 13, duideliker omskryf word en ook op een lyn gebring word met kerkordelike reëlings met betrekking tot tugoptrede soos dit in hoofstuk vyf van die Kerkorde verwoord word. En verder: "As redes vir herformulering van artikel 12", word aangevoer dat *"dit geblyk het dat die hele diensverhouding van die bedienaar van die Woord in die gemeente na aanleiding van die nuwe arbeidswetgewing hierby in berekening gebring moes word."* (NGK 1998a:340.) Daar is ook aangevoer dat vanuit *"'n regs oogpunt gesien, dit onaanvaarbaar is dat 'n bepaalde gemeente werkgewer is en die kerkverband (ring en sinode) die finale sê het ten opsigte van uitdiensstelling."* (NGK 1998a:340.)" Hierdie opmerkings van Dicks beklemtoon die hele dilemma waarin die kerkverband en pastor hulle bevind ten opsigte van kerklike reëlings en die landswet. Die saak is nog nie opgelos nie en die pastor is op die oog af die grootste verloorder in die saak, alhoewel die kerkverband op die langtermyn die meeste skade gaan ly.

Coertzen (NGK 2002b:ii) skryf: "In hierdie Kerkorde kom verskeie belangrike sake na vore. Van die belangrikstes is dat die NG Kerk sy reg om sy eie interne orde te reël, bevestig; verder word gereël dat geen lidmaat, ampsdraer of amptenaar in die Kerk hulle op die burgerlike reg sal beroep voor hulle nie eers al die kerklike middele tot hulle beskikking benut het nie en dan word daar weer 'n groter gesag aan die ringe toegeken in allerlei sake betreffende die orde in die kerk onder meer die opsig en tug oor ampsdraers."

Daar kan geen fout gevind word met die opmerkings van Coertzen nie, dit is prinsipiële korrek. Daarvoor moet egter twee opmerkings gemaak word. Eerstens, as dit in konteks geplaas word, wys dit die tekortkominge van die kerkorde, en meer spesifiek, die wyse waarop die pastorskorp bestuur word. Tweedens, in enige botsing tussen kerkorde en arbeidswet, sal die arbeidswet wen. Die kerk sal dus ernstige pogings moet aanwend om die spanning tussen kerkorde en wet finaal op te los.

'n Beoordeling van die kerkorde moet nie net gevra word of dit getrou is aan die Skrif en die belydenisskrifte nie. Daardie vrae kan met vrymoedigheid bevestigend beantwoord word. Die vraag is nie net of dit prinsipiële korrek is nie, maar ook of dit pastoraal toepasbaar is. In dié opsig skiet die kerkorde van die NG Kerk te kort. Vervolgens sal gelet word op die wyse van toepassing van hierdie beginsels.

6.2.2 Die toepassing van die kerkorde.

In die toepassing van die kerkorde het daar twee dinge gebeur wat 'n radikale verandering in die situasie gebring het.

Die eerste was die Wet op Arbeidsverhoudinge (wet 85/95) wat arbeidsverhoudinge in Suid-Afrika op 'n ander grondslag geplaas het en die tweede die Schreudersaak ([J273/97](#)). Ds. Schreuder is in 1996 deur die Ring van Roodepoort ingevolge artikel 12 van die kerkorde van die gemeente Wilgespruit losgemaak. Na 'n mislukte appél na die Sinode van Wes-Transvaal in 1997 het hy hom tot die arbeidshof gewend wat in 1999 uitspraak in sy guns gelewer het en aan die **kerkverband**, en nie aan die gemeente nie, opdrag gegee het om aan hom werk te verskaf. Gedurende die tyd van die hofsaak(1998) het die Algemene Sinode (NGK 1998:340) besluit dat die kerkraad die primêre werkgewer van die pastor is en verantwoordelik is vir alles wat verband hou met die pastor se diens. Hierdie besluite is geneem vóór die uitspraak in die Schreuder saak en die besluite is ook aan die regter in die saak voorgelê wat daarvan kennis geneem het, maar, ten spyte daarvan, in ds. Schreuder se guns uitspraak gelewer het. Hierdie besluite van die Algemene Sinode in 1998 het tot gevolg gehad dat die vetoreg en ook die toesighoudende rol wat die Ring gehad het, verdwyn het.

Hierdie twee sake het verskeie vraagstukke na die oppervlak gebring wat die pastor regstreeks raak. Dit het geblyk dat die Kerkorde van 1998 onversoenbaar was met die nuwe arbeidswetgewing (Coertzen 2002:126).

Uit die hoek van die arbeidsreg gesien, is dit onaanvaarbaar dat 'n bepaalde gemeente die werkgewer van die pastor is, maar as dit by dissiplinêre optrede en ontslag kom, die kerkverband (ring en sinode) die finale seggenskap het.

Daar moes duidelikheid verkry word oor die verhouding tussen diensbeëindiging, soos in Artikels 12 en 13 van die Kerkorde omskryf word, en tugmaatreëls soos omskryf in hoofstuk 5 van die Kerkorde.

Artikel 9 van die Kerkorde moet verhelder word. Is dit 'n taakoms krywing van die pastor of beskryf dit net die karakter van die amp? Indien dit wel 'n taakoms krywing is, dan bring dit die beroepsbrief in gedrang, want in die beroepsbrief is daar geen verwysing na die Kerkorde nie.

Wat is die aard van die verhouding tussen pastor en gemeente? Is dit 'n werkgewer-werknemer-verhouding, of is die pastor in diens van God? Hooggeregshofuitsprake oor die saak is konflikterend van aard. Verplig die blote feit dat daar na die Algemene Sinode van 1998 (NGK 1998:340) dienskontrakte bestaan, nie die kerkverband om al die bepalings van die arbeidswet en ander verbandhoudende wetgewing na te kom nie?

Die kerk het gehoop dat met die besluit dat die kerkrad die werkgewer van die pastor is, enige moontlikheid van aanspreeklikheid van meerdere vergaderings in terme van skadevergoeding en hofkoste vermy kon word. Die Schreuder-uitspraak het die hoop beskaam. Volgens Coertzen (1991:127) stel die kerkorde en die aard van die presbiteriaal-sinodale kerkregeringstelsel meerdere vergaderings en hulle gevolmagtigdes nie vry van skadevergoeding en regskoste nie.

Hierdie twee gebeurtenisse het skielike en verreikende implikasies vir pastor en gemeente ingehou. Skielik moes gemeentes personeelkommissies aanstel en kerkrade en pastors moes kontrakte met mekaar sluit. Hierdie ontwikkeling het negatiewe gevolge gehad vir die posisie waarin die pastor hom bevind. Die nuwe bedeling in die kerk waarvolgens die kerkrad die primêre werkgewer van die pastor is, is 'n verskraling van die siening en posisie van die pastor. Personeelkommissies wat veronderstel is om na die pastor om te sien, is tevrede as daar 'n dienskontrak met die pastor bestaan. Dit verskraal die verhouding tussen pastor en gemeente tot 'n kontraktuele verhouding. Dit plaas die pastor en gemeente in 'n posisie waarin die ruimte vir die liefde en wedersydse begrip en omgee vir mekaar, soos die evangelie dit vereis, deur wetlike vereistes beperk

en gereguleer word. Hierdie situasie maak die behoefte aan pastorale sorg vir die pastor wat in hierdie onseker posisie verkeer, net nog meer akueel, want in die woorde wat Nouwen (1990:83) gebruik: die pastor is nou nog meer alleen.

In 2002 het die Algemene Sinode teruggegaan op die besluite van 1998 en weer die posisie van die Ring herstel, nie net ten opsigte van die beroeping van pastors nie, maar ook ten opsigte van die toepassing van die tug (vergelyk artikels 31 en 62.2 in die kerkordes van 1998 en 2002 (NGKerk 1998b en 2002b)).

Waar laat die besluite van 2002 die pastor? Aan die een kant is hierdie besluite positief en 'n stap in die regte rigting. Dit is 'n beweging in die rigting dat die kerkverband verantwoordelikheid sal aanvaar vir die mense wat die sinode tot die bediening toegelaat het. Dit is in ooreenstemming met wat hierdie studie wil bepleit. Dit is baie moeilik om hierdie redelik dramatiese ommekeer, wat stilweg en sonder enige geskiedenis in die kort tydperk van vier jaar plaasgevind het, anders te interpreteer. Dit is egter net 'n halwe tree in die regte rigting. Die kerk sal nog die volle pad moet loop en, sonder dat daar enige onduidelikheid is, moet verklaar dat die kerkverband verantwoordelikheid vir die versorging van die pastor aanvaar. Aan die ander kant werk hierdie besluite negatief in op die pastor. Die pastor is na 2002 in 'n swakker posisie as voorheen omdat die dubbelslagtigheid wat daar bestaan in die manier waarop die kerk sy pastors bestuur, nie opgeklaar is nie, maar eerder vererger het. Dit laat nie net die pastor in 'n lugleegte nie maar ook die kerkraad. As die kerkraad geen seggenskap het oor wie tot die bediening toegelaat word nie en op die ou end ook nie die mag het om 'n pastor uit diens te stel nie, laat dit die kerkraad en pastor ongelukkig in die posisie dat daar nie van veel meer as 'n kontraktuele verhouding sprake kan wees nie. Die een ding wat hierdie dubbelslagtigheid tot gevolg het, is die gebrek aan sekuriteit in die verhouding tussen kerkraad en leraar. Die implikasies daarvan vir die pastor spreek vanself. Die teenargument is dikwels dat 'n liefdesverhouding nie gereguleer kan word nie. Vir baie jare al is dit die kritiek teen die kerkorde dat dit sinodokrasie in die hand werk. Alhoewel mens heelhartig met die argumente saamstem en juis nie die verhouding tussen pastor en gemeente wil reguleer nie, moet daarteen gewaak word dat dít wat geskryf word, nie presies dít wat dit wil voorkom in die hand werk en juis 'n liefdesverhouding tussen kerkraad en gemeente verhinder nie. Verder klink die bewoording van hierdie besluite na regsterme, wat mens moet verwag in 'n kerkorde, maar daar is nie sprake van enige pastorale sorg in hierdie koue gereglementeerde formulering nie.

Dit is duidelik dat die laaste woord oor die regsposisie van die pastor en die kerkraad as werkgewer nog nie gespreek is nie. Die kerk sal hierdie saak as van die van hoogste prioriteit moet hanteer, want so lank as wat die dubbelslagtigheid bestaan, sal dit die posisie van pastors bemoeilik.

Wanneer begin word met die evaluering van die kerkorde, moet in gedagte gehou word dat slegs die artikels wat oor die pastor handel ter sprake is en nie die hele kerkorde nie. Verder moet in ag geneem word dat hierdie nie 'n studie in kerkreg is nie, maar in pastoraat en dat daar vanuit hierdie hoek daarna gekyk word.

Die belangrike vraag is: Wat kan mens uit hierdie hoek van die kerkorde verwag? Rossouw (1979: 5) skryf dat die kerk te maklik te veel riglyne stel, dat die mondigheid van die gelowiges bevoog word en dat dit moeilik raak om die kerk tussen al die reglemente te vind. In ooreenstemming hiermee meen Heitink (2002:228) dat daar nie van 'n kerkorde verwag kan word om op alle vrae antwoorde te gee nie, maar wel dat dit die *ruimte* moet skep vir *ontwikkeling* van sowel die pastor as die gemeente. Dit is dan ook die uitgangspunt van hierdie evaluering, nie dat daar meer geskryf moet word nie, maar of dit wat geskryf is die ruimte vir ontwikkeling van die pastor skep. Wanneer Heitink (2002:228) die ontwerpkerkorde van die Verenigde Protestantse Kerk in Nederland beoordeel, is hy verheug om te kan meld dat, anders as by ouer kerkordes, die invalshoek nie die ampte is nie, maar die gemeente. Met die plasing van die artikels in ons eie kerkorde en die oorwig van artikels oor die pastor, kan met reg gesê word dat die uitgangspunt van die kerkorde die ampte is en dan met name die pastor. Dit is 'n fout. Daarmee word die pastor op 'n plek in die kerk geplaas waar hy nie hoort nie. Enige persoon of amp, ook buite die kerk, wat nie reg geplaas is nie, kan nie reg funksioneer nie. Die persoon wat die amp beklee, asook die instansie wat hy dien, ly daaronder. 'n Pastor in 'n oorheersende rol kan nie ontwikkel nie, want die las is te swaar. 'n Gemeente waar die pastor 'n te groot rol speel, kan ook nie ontwikkel nie, want die persoon wat die leiding moet neem en die katalisator moet wees, het nie meer energie om dit te doen nie. Waar hierdie studie handel oor die swaarkry en versorging van pastors, is dit die rol van die kerkverband om toe te sien dat die pastor sy regmatige plek in die kerk inneem en nie die oorheersende plek soos tans die geval is nie.

Daar is baie pastors in die kerk wat die kerkorde as 'n bedreigende en beperkende faktor in die bediening sien. Die bedreiging word ook deur lidmate gesien wat meen dat die kerk hulle deur die kerkorde reglementeer en manipuleer. Dié siening word nie gedeel nie en kritiese opmerkings oor die kerkorde moet nie in die lig verstaan word dat kerkordes die kerk in die Middeleeue vasgeketting hou nie.

In die driehoek waarbinne die profiel van die pastor beskryf word (hoofstuk 2), gee die kerkorde feitlik uitsluitlik aandag aan die amp van die pastor en dit is ook nodig, maar die feit dat daar min of geen fokus op die persoon of beroep van die pastor is nie, maak dit ongebalanseerd. Die kerkorde maak dus in die opsig nie voorsiening vir een van die vereistes wat Heitink aan die kerkorde stel nie,

naamlik beroep en persoonlike ontwikkeling.

6.2.3 Gevolgtrekkings.

- Die Kerkorde van die NG Kerk staan op goeie teologies verantwoorde grondslag, alhoewel dit te ampsgerig is en die gemeente nie tot haar reg kom nie.
- In die toepassing van korrekte beginsels word die pastor op teenstrydige wyse bestuur.
- Die kerkorde dra daartoe by dat die pastor 'n te belangrike posisie in die kerk inneem, en nie die van dienskneg nie.
- Die probleem is dat die ampte die uitgangspunt van die kerkorde is en nie die gemeente nie. Daardeur dra die kerkorde daartoe by dat die NG Kerk in 'n groot mate 'n domineeskerk is.
- Die onopgeklarede spanning tussen kerkorde en arbeidswet, laat beide werkgewer (kerkraad) en werknemer (pastor) in 'n lugleegte en verskraal tans die verhouding tussen pastor en gemeente tot 'n kontraktuele verhouding.
- Die kerkorde maak nie genoegsaam voorsiening vir die persoonlike of beroepsontwikkeling van die pastor nie.

6.3 Besluite van die Algemene Sinode.

'n Tweede wyse om vas te stel hoe die kerk sy pastorskorps bestuur, is om kennis te neem van die besluite van die Algemene Sinode. Dit sou 'n studie op sy eie wees om besluite oor die pastor deur die jare na te vors. Vir doeleindes van hierdie studie word slegs die besluite van 2004 te Hartenbos weergegee.

1.11.3 BEDIENINGSBEVOEGDHEID - goedgekeur soos in C12.2:

Die ARK versoek die Algemene Sinode om 'n klein Taakspan van kundiges aan te wys (en daarvoor te begroot) wat 'n omvattende ondersoek moet doen oor onder andere:

1. alle sake rakende die toetrede tot die bediening en die behoud van bedieningsbevoegdheid;
2. die problematiek rondom die pastor "*as werknemer van die kerkraad*" aan die een kant en sy ampsbevoegdheid kragtens sy legitimasie en bevestiging aan die ander kant;
3. of daar sekere bedieningstake (bv sakramentsbediening) slegs aan die bevestigde leraar toevertrou kan word en of sodanige take ook deur nie-bevestigde leraars uitgevoer kan word;
4. die moontlikheid van verskillende kategorieë van pastors, beide wat opleiding, legitimasie en verantwoordelikhede betref;
5. verdere sake deur die Algemene Sinode geïdentifiseer en verwys na die taakspan vir ondersoek.

Hierdie ondersoek moet spoedeisend afgehandel word met verslag en afhandelingsbevoegdheid aan die ASK."

Hierdie besluite toon dat die kerk bewus is van die talle vraagstukke rondom die amp en bevoegdheid van pastors en dit wil oplos. Die volgende aanbeveling word gedoen in A-Z(2007:29):

"Daar word in die lig van bogenoemde voorgestel dat:

- (1) weggedoen word met die hele konsep van bevoegdheid as proponent;
- (2) besluit word dat persone wat gelegitimeer is en voldoen aan die vereistes gestel in Bepaling 2.1 van Reglement 3, naamlik as iemand wat: *"2.1.1 die innerlike roeping van die Here ontvang het, 2.1.2 die teologiese opleiding volgens die voorskrifte van die Algemene Sinode deurloop het, en 2.1.3 aan 'n ondersoek ten opsigte van leer en lewe en die geskiktheid vir die bediening onderwerp is..."* bekend staan as 'n predikant;
- (3) besluit word dat aan so 'n persoon al die bevoegdhede verleen word wat in Artikel 9 beskryf word, met dien verstande dat sekere van die bevoegdhede net uitgeoefen kan word wanneer die uiterlike roeping gestalte vind in die beroeping na 'n gemeente. Hier word verwys na die regering, organisasie, leiding en bestuur van die gemeente saam met die ouderlinge en diakens; die uitoefening, saam met die ouderlinge en diakens, van die opsig en tug oor die gemeente en die gee van leiding aan kerkraads- en ander kerkvergaderinge;
- (4) teologiese studente wat hulle studies voltooi en aan die vereistes voldoen, georden word as predikante en diensbaar gestel word aan die kerkverband, maar ook aan die sending van die kerk aan die wêreld.
- (5) 'n predikant telkens met die aanvaarding van 'n beroep in die nuwe werkkring, georden word as uitdrukking van die uitwendige roeping.

6.5.2 Motivering

1 Die wegdoen met die konsep van bevoegdheid as predikant, verlos die kerkverband van uiters komplekse prosedures om die onderskeie bevoegdheidsregisters by te hou en telkens veranderings aan te bring na gelang van die situasie.

2 Die wegdoen van die konsep van bevoegdheid as predikant, los die onhoudbare situasie op dat predikante nie sakramente mag bedien nie en bied dus 'n antwoord vir die anomalie dat daar tans 'n onderskeid in die NG Kerk bestaan tussen Woord- en Sakramentsbediening. Die belydenisskrifte handhaaf die gelykheid van Woordbediening en Sakramentsbediening en verskeie gereformeerde kerke onderskei nie bevoegdheid om die Woord te bedien van die bevoegdheid om sakramente te bedien nie.

3 Die belangrike rol van uitwendige roeping hoef nie vertolk te word in 'n ander benaming nie. Daar is geen rede hoekom persone wat gelegitimeer

is nie as predikante bekend kan staan nie. Die uitwendige roeping vind nie neerslag in 'n benaming nie, wel in bediening.

4 Die groeiende besef van die belang van missionêre kerkwees het ingrypende gevolge vir die verstaan en verruiming van die rol van ampte en in die besonder die rol van die predikant. Predikante word nie net opgelei om bestaande gemeentes in stand te hou nie, maar ook om as gestuurdes deel te neem aan God se sending na die wêreld. Die beroeping na 'n gemeente is nie die enigste vorm van uitwendige roeping nie. Die taak teenoor die wêreld kan ook beteken dat die kerkverband al sy gelegitimeerdes beskikbaar stel om op verskillende wyses deel te neem aan God se sending na die wêreld."

Drie verdere besluite van die Algemene Sinode handel juis oor die ontwikkeling, bediening en begeleiding van pastors.

"30. PASTORS : PERSOONLIKE ONTWIKKELINGSPLAN

30.1 Versoek Aigemene Diensgroep Gemeentebediening (Pastorsbediening) in samewerking met Taakspan Diensverhoudinge (ADOD) om 'n persoonlike ontwikkelingsplan vir pastors op te stel vir die roeping, rol en uitkomste van pastorwees.

30.2 Hieruit kan riglyne vir groei-evaluasie en begeleiding opgestel word om opgeneem te word in die Bestuursgids vir Diensverhoudinge."

31. PASTORSBEDIENING (Taakspan) - die Aigemene Sinode besluit dat die werksaamhede van die Kommissie vir Pastorsbediening (= Taakspan Pastorsbediening) op 'n vaste basis en met dieselfde opdrag bly voortbestaan.

32. PASTORSBEGELEIDING

1. Die Aigemene Sinode bevestig dat:

1.1 die deurlopende begeleiding en 'n versorging van sy pastors 'n prioriteit (wesens) saak van die kerk is;

1.2 die Bedieningsvreugdemodel as 'n holistiese program onmiddellik in al die sinodes van die kerk geïmplementeer moet word;

1.3 'n pastorsbegeleidingstaakgroep deur die Sinode aangestel word om die proses oorhoofs te bestuur en te koördineer. Dit neem nie weg dat elke sinode van die prosesse op 'n eiesoortige manier kan implementeer nie.

2. Die Sinode besluit voorts dat die taakgroep verdere ondersoek doen na:

2.1 'n Praktiese stelsel van standplaaswisseling en/of verplasings;

2.2 die oorhoofse bestuur van die proses vanuit 'n sentrale kantoor (dalk saam met GDO)."

6.3.1 Opmerkings.

Dit blyk dat die kerkorde en die sinode parallelle paaie stap as dit kom by die bestuur van die pastor. Die sinode het in sy besluite erken dat die begeleiding en

versorging van pastors 'n wesen saak vir die kerk is, en met besluite oor persoonlike ontwikkeling en mobiliteit het die kerk treë gegee in 'n rigting wat die swakpunte in die kerkorde op die agenda geplaas het. Die vraag is: Wie moet lei: die kerkorde of die sinode? Die Algemene Sinode van die NG Kerk is in die eerste plek 'n beleidsinodes (Rossouw 1979:23). Daaruit kan afgelei word dat die sinode die besluite moet neem en beleid bepaal wat dan neerslag moet vind in die kerkorde. Dus moet gewag word om te sien *of* en *hoe* die jongste gedagtes in die kerk neerslag vind in die kerkorde. In die *voorwoord* van die Kerkorde (2004:i) skryf Niemandt soos volg: "Hierdie *Kerkorde, Bepalings, Reglemente en Kerkordelike Riglyne en Besluite (2004)* staan in die teken van 'n omvangryke transformasieproses in die Algemene Sinode van die NG Kerk. Die sinodesitting wat geboorte gegee het aan hierdie proses, het reeds heeltemal anders gelyk en gefunksioneer as vorige sinodesittings. Besluite van dié sinode het 'n nuwe pad ingelui wat poog om die werksaamhede meer visioenêr in te rig. Die Sinode het gekies om die kerk te lei om op alle vlakke vanuit haar roeping te dink, te besluit en te leef.

Die feit dat dit 'n transformasieproses is, beteken dat daar nog nie klaar gedink is oor en klaar geformuleer is aan alle werksaamhede van die Algemene Sinode nie. Daarom moet hierdie Kerkorde verstaan word as 'n uitdrukking van die ooreenkoms wat deelnemende sinodes met mekaar het om nog verder saam te reis en nog dieper te vra na die wil van die Here. Dit is daarom nie finaal nie en bevat heelwat reëlings wat in die loop van die proses, meer presies omskryf sal word. Uiteraard vra so 'n proses baie geduld, begrip en liefde van elke lidmaat, gemeente, ring en elkeen van die sinodes wat saam die kerkverband vorm."

Wat hiermee ook duidelik word, is dat die kerk nie kan wag vir die kerkorde om te kom voorskryf hoe pastors pastoraal begelei moet word nie, maar dat die kerk en pastors self in hulle denke aan die sinode en kerkorde moet leiding gee oor wat geskryf moet word.

6.4 Prosesse in die verskillende sinodes rondom die versorging van pastors.

Die kerkorde en besluite van die Algemene sinode is nou in oorsig geneem en geëvalueer. Die volgende stap is nou om te kyk wat gebeur op sinodale en grondvlak met die versorging van pastors.

Daar is tans dwarsdeur die kerk op sinodale vlak prosesse aan die gang waarin sinodes besin oor hulle doel en funksie in die kerk. In hierdie prosesse kom pastorsbediening as 'n relatiewe nuwe verskynsel by.

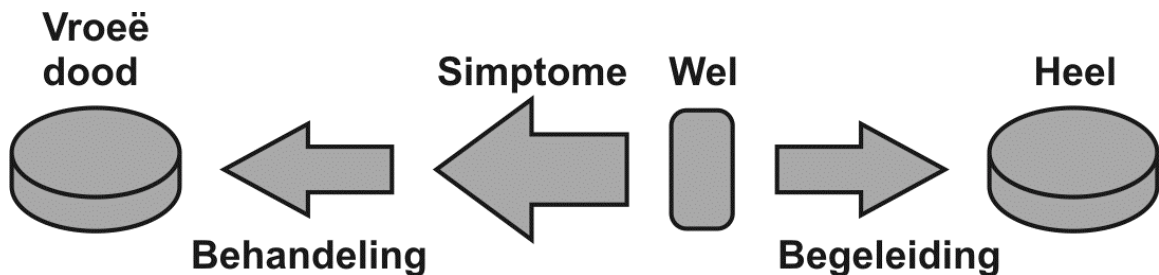
Sedert die begin van hierdie studie in 2001 het daar baie in die kerk gebeur rondom die pastor. Daar is byvoorbeeld in 2005 vir die eerste keer in die NG Kerk

se geskiedenis 'n byeenkoms gehou vir alle gelegitimeerdes van die kerk. Die belangstelling daarvoor is geweldig groot. Verslae uit sinodale gebiede dui daarop dat ongeveer 85% van all pastors die byeenkoms van 20-23 Junie 2005 in Bloemfontein bygewoon het. In elke sinodale gebied is daar tans pastors aan die werk wat 'n passie vir hulle kollegas se welsyn het. Die Algemene Kommissie vir Pastorsbediening se vergadering wat op 25 en 26 Mei 2005 in Skuilkransgemeente in Pretoria gehou is, bied 'n oorsig van wat in die verskillende sinodes op die terrein van die versorging van pastors gebeur.

Wanneer in ag geneem word dat, as dit by pastorsbediening kom, daar in werklikheid geloop word waar daar geen spore is nie, is hier iets merkwaardigs besig om te gebeur. Die feit dat daar dwarsdeur die kerk pastors is wat die nood raaksien en kan artikuleer, maak die deur oop vir die korrekte benadering van die nood. Ook wanneer verkennende gesprekke gevoer word oor die oplossings is dit duidelik dat daar nie net diepgaande denke besig is om plaas te vind nie, maar ook insig in vereistes vir die pad vorentoe besig is om te ontwikkel. Ook hier getuig terme wat gebruik word van daardie insig. Onder daardie terme tel "heelwees" en "bedieningsvreugde" wat die naam van die algemene sinode se model vir pastors begeleiding het. Ook die verandering in terme dui op 'n groei en ontwikkeling in 'n positiewe rigting.

Op hierdie tydstip is 'n kort woord nodig om die geskiedenis en ontwikkeling van pastorbediening in die NG Kerk aan die hand van die onderstaande skets te maak.

Pastorbediening het ontstaan aan die linkerkant van die normaalposisie (wel), toe al meer mense bewus begin word het van die simptome wat by pastors bestaan en die behandeling wat baie ontvang. Vroeë dood is nie 'n algemene verskynsel in die NGK Kerk nie, die "In Memoriam"-gedeelte van die Jaarboek getuig daarvan. Vroeë diensverlating is wel. Pastorbediening is gebore om die simptome te behandel. Mettertyd is besef dat die simptome nie alleen behandel kan word nie, maar voorkom moet word. Toe is die term *versorging* van pastors algemeen gebruik. Bediening en versorging bring die pastor egter net weer by die middelpunt van normaal, uit en dit is net halfpad op pad na God se bedoeling waarom Hy mense tot sy diens roep. Om daar uit te kom sal die pastor *begelei* moet word om aan die regterkant van normaal in die skets by *bedieningsvreugde* uit te kom. Al hierdie terme is egter voorlopige terme en dui slegs op die lig wat die kerk op hierdie oomblik het. In 'n snelveranderende wêreld skyn daardie lig nie verder as vyf jaar die toekoms in nie. Hier is daar egter 'n woord van waarskuwing nodig. Verandering in terme en klem beteken nie dat ander sake finaal afgehandel is nie. Soos omstandighede verander, sal nuwe vraagstukke na vore kom en oues weer belangrik word. Daarom moet die kerk nooit dink dat die werk aan die linkerkant van die skets ooit afgehandel sal wees nie. 'n Nuwe geslag pastors gaan weer die pyn en frustrasies van voor af beleef. Waar daar tans 'n lewendige debat in die kerk aan die gang is oor die gehalte en suiwerheid van teologiese opleiding, kan dit verwag word dat daar binnekort 'n geslag pastors in die kerkgaan wees wat nie genoegsaam toegerus is vir die eise van die bediening nie. Indien dit realiseer, sal baie van die simptomatiese behandeling weer nodig word. Mens kan verwag dat indien die begeleidingstaak ordentlik uitgevoer word, dit baie van die skok van die bediening kan versag, maar dit nooit heeltemal kan wegvat nie. Die sisteem wat ontwikkel word, sal beslis 'n herhalende funksie moet hê, amper soos die "loop until esc" in 'n Powerpoint aanbieding. Verder moet die kerk daarteen waak dat daar slegs simptomatiese behandeling van die probleme van die pastor plaasvind.

Vervolgens sal enkele sake wat uit besprekings na vore gekom het, behandel word.

6.4.1 Die eenheid waarbinne die pastor versorg moet word.

In die presbiteriaal-sinodalestelsel was daar nog nooit 'n vergadering wat spesifiek aangewys is om pastors te versorg nie. Uit die aard van dié stelsel is dit duidelik dat die plaaslike gemeente die primêre plek is waar dit moet plaasvind. Al die sinodes aanvaar dan ook hierdie rol van die plaaslike gemeente, maar daar word tog gesoek na 'n breër eenheid waarbinne versorging kan plaasvind. Die Sinode van die Oos-Kaap stel dit dat gemeentes ook op breër vlak kan saamwerk deur as ringe gesamentlike projekte aan te pak. Die Hoëveld Sinode is in 5 streke/hubs/megaringe ingedeel. In elkeen van hierdie megaringe is 'n span wat bestaan uit: 'n pastor pastorum, 'n fasiliteerder en mentor. Die naam van die span is: Vennote in Bedieningsvreugde. Die sinode van Wes-Transvaal is ingedeel in 4 streke wat ook as megaringe beskou kan word en waar in elke span ook 'n pastor is wat verantwoordelik is vir pastorbediening. Namibië plaas die persoons- en roepings/bedieningsbegeleiding van pastors as die direkte verantwoordelikheid van die kerkraad of ander toepaslike kommissies in wie se diens die betrokke leraar is. Wanneer dit egter by begeleiding en toerusting kom, raak meer as die gemeente self betrokke en speel die kerkverband 'n groter rol. Daar word dus binne die raamwerk van die gereformeerde tradisie gesoek na die korrekte plek om die versorging van pastors te plaas en dit is tradisioneel die kerkraad en die ring. Dit blyk egter dat daar wyer gekyk word as die tradisionele deur moontlikhede, wyer as die eng ringsverband (megaringe/streke), te gebruik. Dit blyk uit die empiriese ondersoek in hoofstuk 5 dat die toerusting van kerkrade om pastors te versorg en die herstel van die amp van die ouderling in die kerk, nie baie hoog op die prioriteitslys van moontlike oplossings is nie.

6.4.2 Die rol van die sinode in die versorging van pastors.

Wanneer na die breër eenheid vir versorging gesoek word, kom die sinode telkens ter sprake. Die funksies wat in die verband aan die sinode toegeken word is onder meer om:

Visioenêre leierskap aan die gemeentes te verskaf;

Gemeentes te begelei in hul strewe om hul roeping in hul plaaslike omstandighede uit te leef;

Deur navorsing die inligting te versamel en leiding te gee;

Die sinodale werksaamhede effektief te bestuur (Oos-Kaap).

Die skep van 'n sentrale/oorhoofse kantoor (ASK).

Uitklaring van die rol van die kerkverband en kerkraad (ARK).

Die keuring, toelating en begeleiding van teologiese studente (AKTO).

Die formuleer van die karakter/wese van *kerk* waartoe leraars en kerkrade in hul verstaan van kerkwees begelei moet word (AKG)

Ondersoeke na wat deur voortgesette opleiding die aandag behoort te geniet en hoe dit kan inskakel by die verwerwing van krediete (AKTO) (Noordelike Sinode).

Die voorlegging van die Noordelike Sinode wys nie net die invloed van die konteks op die wyse waarop pastors versorg word uit nie, maar ook watter invloed en verryking verskillende benaderings op die proses kan hê. Waar die Wes-Kaapsevoorlegging baie visioenêr is, is Noord-Transvaal baie deeglik, prakties en baie goed in die geskrewe aanbieding.

6.4.3 Die noodsaaklikheid vir 'n pastor om van werkkring te verander.

Alle sinodes raak die kwessie van die mobiliteit van die pastor aan. Waar dit duidelik is dat die huidige beroepstelsel onbevredigend is, geniet die uitbreiding daarvan deur die proses van standplaasverwisseling in die kerk 'n lae prioriteit en is dit die algemene gevoel dat die saak moeilik bestuurbaar is.

6.4.4 Onderlinge sorg tussen pastors.

Onderlinge sorg tussen pastors is by elke sinodale gebied 'n belangrike saak, maar die toepassing daarvan is ten nouste gekoppel aan die eenheid waarbinne die pastorale sorg van pastors moet plaasvind.

6.4.5 Koste.

Koste blyk telkens 'n probleem te wees. Die Hoëveld Sinode het drie opsies uitgewerk waarbinne pastors fisies besoek kan word. Daar word bereken vir spanbesoeke, mentorbesoeke en pastor pastorumbesoeke. Die aantal besoeke en koste wissel van 134 besoeke per span teen R380 000 tot 34 besoeke per persoon teen R30 000. Daar kan met reg vrae gevra word oor die druk wat dit op reeds streng begrotings gaan plaas en die vereistes wat dit gaan stel aan die kapasiteit van leraars wat almal ook aan gemeentes gekoppel is. Dit geld ook die toewysing van fondse. Dit is tans feitlik onmoontlik vir 'n kommissie om meer as een vergadering per jaar te hou. Die vraagstuk rondom fondse is reeds aangespreek (Sien 3.4.3(iii)).

6.4.6 'n Verbintenis van die hele kerkverband tot die saak.

'n Verbintenis behels meer as goedklinkende besluite in die notules van sinodes. Die Verklarende Afrikaanse Woordeboek omskryf die begrip as 'n verbond, belofte, getekende verpligting, ooreenkoms, kontrak. Dit is opmerklik dat in al die sinodale streke daar deeglik kennis geneem word van besluite van die Algemene Sinode en dat streeksinodes doelbewus poog om die versorging van pastors te inkorporeer by breër beleidsraamwerke. Dit is ook reg dat dit so is. Dit wys dat ten spyte van bevindings dat 48.7% van pastors die sinodes nie positief beleef nie, die sinode tog nog belangrik vir die pastor is en dat die pastors steeds na hierdie vergaderings opkyk vir leiding en dit ook graag wil volg. Dit is duidelik dat dwarsdeur die kerk die besef begin posvat dat die meerdere kerkvergaderings tot diens moet wees van die gemeentes omdat wat in die gemeentes gebeur, bepaal wat met die kerk gebeur. Dit geld ook die saak van die pastorale versorging van pastors.

Aangesien streeksinodes en pastors graag besluite wat die Algemene Sinode en ook ander sinodes oor die versorging van pastors neem wil gehoorsaam, plaas dit 'n verpligting op die vergadering wat die besluit neem om dit uit te voer of toe te sien dat dit uitgevoer word. Op die oomblik is dit geen uitgemaakte saak dat die versorging van pastors 'n permanente plek op die agenda sal inneem nie. Daar is tans soveel strukturering en herstrukturering aan die gang en telkens word die versorging van pastors rondgeskuif.

6.4.7 'n Holistiese/omvattende benadering is nodig vir die versorging en begeleiding van pastors.

In dié opskrif word twee begrippe gebruik, holisties en omvattend. Die Verklarende Afrikaanse Woordeboek beskryf omvattend as: Insluitend; breedvoerig. Dit beteken dat 'n benadering nodig is wat die hele bediening van 'die pastor insluit: van roeping tot emeritaat en daarna. 'Holistiese benadering tot die versorging van pastors beteken aanvaarding van die standpunt dat die geheel meer as die som van die dele is. Vir die studie beteken dit dat die pastor altyd meer is as die elemente wat onderskei kan word in enige dokument. Hy is ook volledig mens.

In dié verband is daar bepaalde probleme met die benadering wat tans in die AKPB en met die bedieningsvreugdemodel gevolg word. Die uitgangspunt is op die mentorbeginsel gegrond. Dit is nie die bedoeling om die mentorstelsel te bevraagteken of die belang daarvan enigsins te minimaliseer nie, maar dit is 'n verskraling van die bediening aan pastors. Die bedieningsvreugdemodel wil 'n omvattende benadering wees, maar in terme van tyd en energie word meeste aandag aan die mentorstelsel gegee. In die elektroniese nuusbrieff van die SKPB

van Wes-Transvaal van Junie 2005 word gevra dat pastors hulle moet aanmeld om mentors te wees. Dan word die volgende omskrywing van 'n mentor gegee:

WAT MENTORSKAP NÍÉ IS NIE:

- pastoraat*** (my kursivering)
- opsig/tug
- vervanging van broedersbyeemkomste
- 'n onderlinge op-"check" van mekaar
- sinnelose/doellose tydmors
- willekeurige raadgewing
- 'n verhouding van: meerderes/minderes en ervare/onervare persone

Hierdie studie gaan oor *pastoraat* aan pastors en mentorskap wil dit nie wees nie. Mentorskap is wel 'n belangrike deel van 'n holistiese benadering, maar pastoraat is net so belangrik. Die kerk sal daarteen moet waak om 'n ongebalanseerde benadering te volg wat 'n vals skyn van 'n holistiese benadering wek.

Die rede vir die moontlike skeeftrekking van die bediening aan pastors is dat die kerk op die oomblik op 'n gefragmenteerde wyse met pastors werk. Daar is die AKPB, daar is die A-Z Taakgroep van die Algemene Sinode. Die Taakgroep vir gemeentebediening werk ook daarmee en dan is daar ook nog die Kommissie vir Fondse. Al hierdie verskillende kommissies en taakgroepe doen goeie werk. Veral die taakgroep wat besig is om 'n A-Z Handleiding vir die pastor te skryf, is besig om die grondslag te lê vir 'n werklik omvattende benadering tot die hele bediening aan die pastor, maar die feit bly staan dat die pastor steeds op gefragmenteerde deur die kerk bestuur word en nog nie ten volle holisties nie. Vir die saak om effektief te funksioneer, sal al die drade iewers op 'n punt bymekaar gebring moet word.

'n Verbintenis tot hierdie saak deur die Algemene Sinode is belangrik en sal aan hierdie werk 'n permanente plek op die kerk se agenda gee en die nodige kapasiteit verskaf om die werk te kan doen.

6.4.8 'n Gesentraliseerde of gedesentraliseerde benadering?

Hierdie is een van die belangrikste verskille, en daarmee ook vrae, wat uit die verskillende sinodale gebiede op die tafel geplaas is. Verskeie sinodes neem die plaaslike gemeente as uitgangspunt in versorging (Oos-Kaap en Namibië) en ander die sinode (Noord-Transvaal en Wes-Transvaal).

Argumente ten gunste van desentralisasie.

Dit pas in by die presbiteriaal-sinodale kerkregeringstelsel.

Die plaaslike gemeente is die primêre plek waar die liggaam van Christus sigbaar tot stand kom en werk om die Koninkryk uit te brei.

Die verskillende kontekste waarin pastors werk, maak verskillende benaderings noodsaaklik.

Die persoons- en roepings- of bedieningsbegeleiding van pastors is die direkte verantwoordelikheid van die kerkraad of 'n ander toepaslike kommissie in wie se diens die betrokke leraar is.

Argumente ten gunste van sentralisasie.

Sentralisasie sal die fragmentering wat tans bestaan, in die hantering van pastors in die NG Kerk uit die weg ruim. Senge (1990:19) gee 'n voorbeeld om die punt te illustreer. Amerikaanse motorvervaardigers het 'n Japannese motor uitmekaar gehaal om te probeer vasstel waarom Japannese motors meer betroubaar teen laer koste is as hulle Amerikaanse mededingers. Hulle het dieselfde grootte bout drie keer op die enjinblok gevind wat drie verskillende komponente vashou. Op die Amerikaanse model is dieselfde drie komponente deur drie verskillende boute vasgehou wat drie verskillende sleutels benodig om dit los te draai. Dit het die vervaardiging stadiger en duurder gemaak. In Amerika is drie verskillende ontwerpers gebruik wat elkeen net vir hulle komponent verantwoordelik was. In Japan was een ontwerper vir die hele enjin verantwoordelik. In Amerika het drie ontwerpers gedink hulle is suksesvol want die bout het sy werk gedoen. Hulle was onbewus van wat gebeur as verskillende afdelings in interaksie gaan. Toegepas op die kerk beteken dit dat nege verskillende sinodes elkeen met sy eie werk besig is en dink dat dit goed gaan, want dit werk. Intussen word die wiel herhaaldelik uitgevind.

Sentralisasie sal die Algemene Sinode en streeksinodes help om nuutgeformuleerde doestellings te bereik, soos om:
visioenêre leierskap aan die gemeentes te verskaf;
gemeentes te begelei in hul strewe om hul roeping in hul plaaslike omstandighede uit te leef;
deur navorsing die inligting te versamel en leiding te gee;
die sinodale werksaamhede effektief te bestuur.

Sentralisasie sal 'n meer uniforme en duidelike gestalte aan die werk gee. Die kritiek word vandag meermale teen die NG Kerk uitgespreek dat sy beeld onduidelik of dof is en dat daar geen duidelikheid in standpuntinname en beleid is nie. In die wêreld daarbuite word al meer gesentraliseer. Die bankwêreld dien hierin as voorbeeld. Intussen is die kerk besig om te desentraliseer. Dit is baie moontlik dat die kerk in die situasie kan beland dat 'n groot stuk werk wat met groot moeite en koste gedoen is, nie effektief gaan wees nie.

Soos verskeie kere in die studie aangetoon, is dit nie altyd nodig om keuses tussen sake te maak om by 'n effektiewe bedieningsmodel uit te kom nie. In

Bischoff en Schoeman (2000) is daar 'n nuwe vraag (73) bygevoeg waarop respondente nie voorheen 'n mening moes gee nie. Die stelling lui "Die sinode is daar om gemeentes in hulle bediening by te staan, sonder om voor te skryf." Daarop het 82.3% respondente positief gereageer. Soos ook hierbo aangetoon is, wil pastors graag die leiding van sinodale kant af volg.

Die gevolgtrekking word dus gemaak dat in 'n holistiese benadering tot die versorging van pastors daar sterk sentrale leierskap sal moet wees, met genoegsame buigsaamheid om desentralisasie, soos vereis, optimaal te benut. Op sentrale vlak moet die beleid en die parameters duidelik vasgelê word waarbinne sinodes, ringe en kerkrade dan in eie konteks die ruimte het om eie inisiatief te kan neem. Op hierdie tydstip is daar 'n groter behoefte aan sterk sentrale leierskap.

'n Belangrike onderskeiding moet gemaak word tussen diensverhoudinge ('n regsak), versorging ('n pastorale saak) en begeleiding ('n meer loopbaansgerigte saak – Namibië). Die onderskeid tussen die drie sake, maar ook hulle samehang, is van kardinale belang vir die kerk in die struktuurgewing van die saak .

Gevolgtrekkings

Uit die voorleggings wat by die AKPB gemaak is, is dit duidelik dat die kerk weet wat die nood van die pastor is. Terme soos uitbranding, alleenheid en lewensmoegheid dui daarop dat daar diep oor die saak nagedink word, heel waarskynlik ook oor die pyn van lede se eie belewenisse. Dit moet egter onmiddellik gekwalifiseer word: Die persone betrokke by die AKPB en by elke sinode se SKPB is almal pastors. Mens kan dus met veiligheid sê dat die pastors van die NG Kerk bewus is van die problematiek van hulle beroep en dat hulle dit op hierdie stadium goed verbaliseer. Die onbeantwoorde vraag is of die lidmate en die res van die leierskorps (ouderlinge en diakens) daarvan bewus is. Aangesien dit op hierdie oomblik onbekend is, word voorlopig volstaan met die bekende: die pastors se eie uitdrukking van hulle nood en situasie.

Sake wat tans op die agenda van die kerk is wanneer die versorging van pastors bespreek word, is:

- Die eenheid waarbinne die pastor versorg word.
- Die rol van die sinode en kerkverband in die versorging van pastors.
- Die noodsaaklikheid vir pastors om van werkskring te kan verander.
- Onderlinge sorg tussen pastors.
- Koste.
- Die noodsaaklikheid van 'n verbintenis deur die hele kerkverband tot dié saak.
- Die noodsaak van 'n holistiese benadering tot die versorging van pastors.

- Die noodsaak van 'n gesentraliseerde en ongefragmenteerde benadering met genoegsame buigsaamheid vir desentralisasie om in plaaslike behoeftes te voorsien.

6.4.9 Die A-Z Handleiding.

Daar is verskeie verwysings gemaak na die A-Z Handleiding aangaande predikante van die Nederduitse Gereformeerde Kerk. Dit is gepas om hier enkele opmerkings daarvoor te maak.

Die Algemene Sinode het in 2004 (sien 6.3) 'n opdrag aan 'n taakgroep bestaande uit kundiges gegee om oor sekere sake navorsing te doen. Die resultaat het neerslag gevind in 'n beleidsdokument onder hierdie titel wat in 2007 aan die Algemene Sinode voorgelê is vir goedkeuring. Nog voordat die verslag voor die sinode kon dien het dit al opslae gemaak en is die moontlikheid selfs genoem dat sinodes daarvoor uit die kerkverband kon tree (Jackson 2007a:4.) Die besware teen die dokument sluit onder meer in dat dit 'n manier is waarop funksies wat by kerkrade hoort, soos om 'n predikant te orden, na 'n gesentraliseerde sinodale instelling geneem word. Die sinode het dan ook by voorbaat die dokument verwerp (Jackson 2007b:12). Die sterk gevoel van die sinode van Noord-Kaapland onderstreep die uiteenlopende standpunte binne die kerk oor feitlik enige saak en is ook in stryd met wat in 6.4.8 tans bepleit word oor die behoefte aan sentralisasie in die NG Kerk wanneer dit kom by die pastorale versorging van pastors. Uiteindelik is die verslag goedgekeur, maar sekere dele wat onder meer handel oor die behoud van bevoegdheid, is terugverwys vir verdere studie.

Wanneer hierdie dokument in die lig van hierdie studie geëvalueer word, moet eerstens onthou word dat dit 'n dinamiese dokument is wat in beginsel en in die praktyk beslis in die toekoms gaan verander (A-Z 2007:2). Daarom behoort beslissings oor die dokument nie by voorbaat geneem te word nie.

Die dokument erken die belangrikheid van die pastor vir die NG Kerk en erken dat holistiese denke oor die pastor nie langer uitgestel kan word nie (A-Z 2007:2).

Die studie voldoen aan een van die sake wat dikwels na vore kom in die studie en dit is 'n omvattende benadering van die kerkverband tot haar pastors (sien 1.6.2 en 4.5).

Nadat die Algemene Sinode sekere besluite oor die dokument geneem het, is die bestuur van die pastors in die kerk steeds fragmentaries en dit sal in die toekoms steeds aandag geniet.

Op hierdie stadium is die bevinding egter dat die dokument baie van die sake, wat die pastor raak, behandel het en 'n grondslag gelê het wat, as dit geïmplementeer word, 'n beter bedeling vir die pastor in die kerk kan meebring en die kerk as geheel die grootste wenner sal wees.

6.4.10 Samevatting.

Hierdie hoofstuk het ook op gebreke gewys.

Eerstens: Gebreke in die kerkorde waarvolgens die kerk bestuur word en tweedens: Die manier waarop die NG Kerk se pastorskorps versorg word.

Hierdie is struktuurvrae wat dringende aandag moet geniet. Dit is tog wesenlik deel van die kerk se taak om hierdie strukturele probleme op te los. In die Formulier vir die Bevestiging van die Diakens staan daar; "Verlig ook die omstandighede wat tot die nood aanleiding gee." (NGKerk, 1988:113). Die kerk wil daarmee sê dat nie net *nood* die nodige aandag moet kry nie, maar ook die strukture wat die nood veroorsaak.

Daar is ook gewys op hoopvolle ontwikkelings op streeksinodevlak wat, as dit grondslag kan vind in amptelike beleid en in die kerkorde, die geleentheid vir pastors kan skep om werklik vennote in bedieningsvreugde te word.